

LUNDS
UNIVERSITET

Sociala normer och motivation

En väg till förverkligandet av mänskliga rättigheter

Emil Sivenius

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSK61

Termin: Höstterminen 2017

Handledare: Lena Halldenius

Omfång: Antal ord 16 348

Abstract

Syftet med den här uppsatsen är att belysa ett socialpsykologiskt perspektiv på mänskliga rättigheter genom att studera människors agerande på ett sätt som tar hänsyn till sociala normer och bakomliggande motivation till prosocialt beteende. Detta realiseras genom en kvalitativ intervjuundersökning, med sju aktiva volontärer från fem olika välgörenhets- och rättighetsorganisationer i Lund och Malmö, där informanterna berättar om hur de upplever och resonerar om sitt engagemang som volontärer, samt delar med sig av sin syn på det rådande samhällsklimatet, och hur de uppfattar och blir påverkade av sociala normer. Resultaten av intervjuundersökningen analyseras sedan genom socialpsykologen C. Daniel Batsons teori om målinriktad motivation, som används för att undersöka de bakomliggande anledningarna till varför informanterna väljer att agera prosocialt, och genom socialpsykologen Deborah A. Prentices teori om sociala normer, som används för att analysera hur normer påverkar mänskligt beteende och diskutera sambandet mellan sociala normer och förverkligandet av mänskliga rättigheter. Undersökningen visar att informanterna har flera olika mål med sitt engagemang som grundar sig i upprätthållande av moraliska principer och i ökande av sin egen, andras eller en grups välfärd, vilket motiverar dem till att agera prosocialt. Enligt informanternas uttalanden kan vi se att sociala normer påverkar hur de beter sig och hur de upplever sin omgivning, vilket talar för att norminterventioner är ett kraftfullt verktyg för förverkligandet av mänskliga rättigheter, då de kan användas för att sprida beteenden som harmonierar med dem.

Nyckelord: socialpsykologi, sociala normer, motivation, prosocialt beteende, volontär, engagemang, mänskliga rättigheter.

Abstract

The purpose of this paper is to highlight a social psychological perspective on human rights by studying human behavior in a way that takes into account social norms and underlying motivations for prosocial behavior. This is realized through a qualitative interview study with seven active volunteers from five different charities and rights organizations in Lund and Malmö. The informants explain and discuss how they experience their engagement to volunteering, and share their views on the current social climate, and how they perceive and are influenced by social norms. The results of the interview study are later analyzed using social psychologist C. Daniel Batson's theory of goal-directed motivation, which is used to investigate the underlying reasons why the informants choose to display prosocial behavior, and social psychologist Deborah A. Prentice's theory of social norms, which is used to analyze how norms affect human behavior and to discuss the relationship between social norms and the realization of human rights. The study shows that the informants have several different goals with their engagement which is based on the upholding of moral principles and on increasing their own, others or a groups welfare, which motivates them to act pro-socially. According to what the informants express, we can deduce that social norms affect how they behave and how they perceive their environment, which indicates that norm-based interventions are a powerful tool for the realization of human rights, as they can be used to spread behavior that harmonizes with them.

Key words: social psychology, social norms, motivation, prosocial behavior, volunteer, engagement, human rights.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problemformulering, syfte och frågeställningar	2
1.2	Material och avgränsningar	3
1.2.1	Primär- och sekundärmaterial	4
1.2.2	Källkritik	4
2	Teori och metod	6
2.1	Teori	6
2.1.1	Sociala normer	6
2.1.2	Motivation för prosocialt beteende	9
2.1.3	Sociala normer och motivation	13
2.2	Metod	15
2.2.1	Tillvägagångssätt	16
2.2.2	Etiska överväganden	20
3	Litteraturöversikt och tidigare forskning	21
4	Intervjuundersökning	25
5	Analys	42
5.1	Sociala normer	42
5.2	Motivation	46
6	Diskussion	49
	Referenser	51
	Bilagor	53

1 Inledning

Förespråkare för mänskliga rättigheter har traditionellt sett endast behandlat deras projekt inom ett juridiskt ramverk men allteftersom projektet har utvidgats till att inkludera medborgerliga, ekonomiska, och sociala rättigheter för särskilda grupper, har vikten av sociala normer fångat deras uppmärksamhet. Normer tillför förståelse om de praktiker som kränker människors rättigheter och den internationella standard som försöker upprätthålla dem, och sociala normer får en särskild roll när mer formella eller resursberoende mekanismer inte är tillgängliga eller passande.¹

Inom forskning av mänskligt beteende har sociala normer bevisats vara en effektiv mekanism i förändringen av hälso- och miljörelaterade beteenden, vilket talar för att sociala normer även kan användas inom mänskliga rättigheter.² Människor påverkar varandra hela tiden genom att acceptera eller inte acceptera varandras beteenden, vilket leder till att sociala regler skapas som ger oss riktlinjer om vilka beteenden som anses vara önskvärda eller icke önskvärda. Då människan är en social varelse, som i de allra flesta sammanhang behöver andra människor för sin överlevnad och sitt välmående, är detta något vi bemöter med stor respekt och många gånger omedvetet, vilket gör att sociala normer starkt påverkar hur vi agerar. Om vi kan medvetandegöra sociala normers påverkan på oss, och på vilka sätt de gör det, kan vi använda den informationen till att sprida sociala regler som främjar beteenden som överensstämmer med mänskliga rättigheter. Jag har av den anledningen valt att i den här uppsatsen behandla mänskliga rättigheter ur ett socialpsykologiskt perspektiv genom att utföra en kvalitativ intervjuundersökning med aktiva volontärer inom välgörenhets- och rättighetsorganisationer för att

¹ Deborah A. Prentice. "The Psychology of Social Norms and the Promotion of Human Rights." I *Understanding Social Action, Promoting Human Rights*, Ryan Goodman, Derek Jinks, and Andrew K. Woods (red), Oxford Scholarship Online (Political Science), January 2013, s. 25.

² Prentice, 2013, s. 24.

belysa hur de upplever och påverkas av sociala normer, samt undersöka vad det finns för bakomliggande motivation till deras prosociala beteende.³

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att belysa ett socialpsykologiskt perspektiv på mänskliga rättigheter genom att studera människors agerande på ett sätt som tar hänsyn till sociala normer och bakomliggande motivation till prosocialt beteende. Detta realiserar genom en kvalitativ intervjuundersökning, med sju aktiva volontärer från fem olika välgörenhets- och rättighetsorganisationer i Lund och Malmö, där informanterna berättar om hur de upplever och resonerar om sitt engagemang som volontärer, samt delar med sig av sin syn på det rådande samhällsklimatet, och hur de uppfattar och blir påverkade av sociala normer. Resultaten av intervjuundersökningen analyseras sedan genom socialpsykologen C. Daniel Batsons teori om målinriktad motivation, som används för att undersöka de bakomliggande anledningarna till varför informanterna väljer att agera prosocialt, och genom socialpsykologen Deborah A. Prentices teori om sociala normer, som används för att analysera hur normer påverkar mänskligt beteende och diskutera sambandet mellan sociala normer och förverkligandet av mänskliga rättigheter. Mina frågeställningar lyder som följer:

Hur diskuterar aktiva volontärer inom välgörenhets- och rättighetsorganisationer om sitt eget engagemang och andras icke-engagemang, och hur resonerar de om sociala normer och det rådande samhällsklimatet?

³ Prosocialt beteende definieras av Batson, C. D. and Powell, A. A. 2003. I *Altruism and Prosocial Behavior. Handbook of Psychology. Three*:19:463–484, som: "Prosocial behavior covers the broad range of actions intended to benefit one or more people other than oneself—actions such as helping, comforting, sharing, and cooperation."

Hur tolkas informanternas motivation till att agera prosocialt enligt C. Daniel Batsons teori om målinriktad motivation, och hur kan informanternas upplevelse av sitt engagemang som volontärer och de uppfattningar de har om sitt samhälle, sociala normer och sina medmänniskor analyseras enligt Deborah A. Prentices teori om sociala normer, och vad säger det om mänskliga rättigheters förverkligande?

1.2 Material och avgränsningar

Det material som undersöks i den här uppsatsen är informanternas svar i intervjuundersökningen. Jag har valt att genomföra intervjuer med sju volontärer som verkar i Lund och Malmö på grund av att jag ville att informanterna skulle utöva ett prosocialt beteende och för att jag ville ha möjligheten att träffa informanterna personligen och kunna genomföra intervjuerna ansikte mot ansikte, eftersom det är enklare att skapa förtroende på sådant sätt, vilket bidrar till ett rikare samtal mellan intervjuare och informant.⁴ Jag ser inte den geografiska begränsningen som något problem, då jag har fått ihop tillräcklig information och inte anser att ett utökat geografiskt område skulle bidra avsevärt till undersökningen. Jag har valt att använda mig av två socialpsykologiska teorier eftersom de bidrar med perspektiv som ligger i linje med uppsatsens syfte, och genom användningen av deduktiv kvalitativ innehållsanalys tillför teorierna två olika förklaringsmodeller på det jag undersöker, vilket både för med sig fördelar och nackdelar. Fördelarna är att teorierna bidrar med robusta analytiska verktyg som förklarar de olika fenomen som uppdragas, medan de negativa är att teorierna inte utsätts för så mycket kritisk prövning då undersökningen utformats enligt dem.

⁴ Dalen, Monica, *Intervju som metod*, 2., utök. uppl., Gleerups utbildning, Malmö, 2015, s. 42-43.

1.2.1 Primär- och sekundärmaterial

Intervjusvaren utgör primärmaterial och en presentation av informanterna ges i meto-
davsnittet. Sekundärmaterial innefattar böcker och artiklar som vägleder undersök-
ningen och analyserar resultaten i intervjuundersökningen. Monica Dalens bok *Intervju
som metod* (2015),⁵ som innehåller information om forskningsprocessen, forskningsetik
och förberedande av intervjuer, har använts som vägledning i genomförandet av inter-
vjuundersökningen. Ur Daniel C. Batsons bok *Altruism in Humans* (2010),⁶ som är ett
resultat av 30 års läsning och forskning om altruism, hämtas det teoretiska perspektivet
om målinriktad motivation. Ur Deborah A. Prentices kapitel ”The Psychology of Social
Norms and the Promotion of Human Rights”, vilket handlar om hennes empiriska arbe-
te om marknadsföringskampanjer rörande sociala normer, hämtas det teoretiska per-
spektivet om sociala normers påverkan på mänskligt beteende. Prentice kapitel är en del
av Goodmans et al. book *Understanding Social Action, Promoting Human Rights*
(2013)⁷, som är ett samlingsverk av ledande empirisk forskning om mänskliga rättighe-
ter utifrån ett socialvetenskapligt perspektiv. Hsieh & Shannons artikel *Three Appro-
aches to Qualitative Content Analysis Qualitative Health Research* (2005)⁸ om kvalita-
tiv deduktiv innehållsanalys används för att analysera intervjuresultaten.

1.2.2 Källkritik

Mitt primärmaterial är som nämnts ovan intervjuer och jag vill uppmärksamma att jag
inte kommer ge en generell bild av hur volontärer i välgörenhets- och rättighetsorgani-
sationer upplever sitt engagemang och sin omgivning. Alla informanter som har inter-
vjuats har delat med sig av sina personliga uppfattningar och representerar endast sig
själva i den här undersökningen. En kan dock ha i åtanke att informanterna är verksam-

⁵ Dalen, 2015.

⁶ Batson, C. Daniel. *Altruism in Humans*. Lanham, MD : Oxford University Press, 2010. E-bok.

⁷ Prentice, 2013.

⁸ Hsieh Hsiu-Fan & Shannon E. Sarah. *Three Approaches to Qualitative Content Analysis Qualitative Health Research* (QUAL HEALTH RES), Nov2005; 15(9).

ma inom organisationer som har egna värderingar och riktlinjer, vilket kan påverka dem att svara enligt dessa då de kan vara vana att diskutera vissa frågor i organisationens namn. Det ska också nämnas att jag själv varit aktiv inom välgörenhetsvärlden och har en kritisk syn på människors agerande då jag upplever att det finns många egoistiska tendenser i det västerländska samhället som jag upplever som negativa, och går då in i den här undersökningen med egna värderingar och erfarenheter som kan ha påverkat intervjuerna och hur jag analyserat materialet.⁹ Batsons bok *Altruism in Humans* (2010) och Prentices kapitel ”*The Psychology of Social Norms and the Promotion of Human Rights*” (2013) är argumenterande material som har som mål att bevisa att deras teser om mänskligt agerande stämmer, vilket jag har haft i åtanke när jag läst dem då det är viktigt att ständigt ha ett kritiskt förhållningssätt till materialet.

⁹ Dalen, 2015, s. 116-118.

2 Teori och metod

Jag har undersökt hur människor inom välgörenhets- och rättighetsorganisationer ser på sitt engagemang och varifrån deras motivation för att hjälpa andra kommer. Normer, ansvar och samhällsklimat diskuteras för att få en bild av hur verkligheten uppfattas av de som engagerar sig inom volontärverksamheter. Då samtalen med intervjupersonerna berör samhället och det sociala nät av relationer som får det att fungera, har jag valt att använda mig av socialpsykologen Deborah A. Prentices teori om sociala normer för att belysa hur människors förståelse av normer påverkar hur de beter sig, samt hur detta är nära kopplat till förverkligandet av mänskliga rättigheter. För att konkretisera hur engagemang och motivation kan förstås använder jag mig av socialpsykologen Daniel C. Batsons teori om fyra olika former av målinriktad motivation som kan leda till prosocialt beteende. I följande stycke presenteras vardera teori mer ingående och avslutas med en diskussion om hur de kompletterar varandra.

2.1 Teori

2.1.1 Sociala normer

Prentice menar att främjandet av mänskliga rättigheter betyder att ändra beteenden: ändra regeringars beteenden som felbehandlar misstänkta förbrytare, motståndare till deras politik, anhängare till deras politiska rivaler, och medlemmar av särskilda etniska eller religiösa grupper; ändra företags beteenden som felbehandlar sina arbetare, förstör miljö och skapar skadliga produkter; och ändra på medborgares beteenden som behandlar sin familj och sina medmänniskor illa. Prentice förklarar att sociala normer spelar en viktig roll i förändringen av skadliga beteenden på alla nivåer i samhället då de liknar formella lagar med skillnaden att de inte är kodifierade och att deras upprätthållande

sker informellt genom sociala sanktioner inom grupper och samhällen. Även då lagar, ekonomiska marknader och fysiska strukturer kan anses ha starkare påverkan på människors liv än sociala normer, då de är mer observerbara, menar Prentice att sociala normer har större genomträngande kraft i samhället då de inte kräver lagstiftning och att resurserna som används för att upprätthålla dem är obegränsade. Inom främjandet av mänskliga rättigheter är normer ett väldigt attraktivt mål för intervention, speciellt för rättighetskränkningar som är en del av människors vardagliga kutym och när mer formella och resursberoende mekanismer inte är tillgängliga eller passande, menar Prentice. Hon förklarar att människor är mycket sociala varelser som påverkas starkt av andra människors beteende och som ofta är villiga att sätta sitt materiella, och till och med sitt fysiska välmående åt sidan i jakten på socialt godkännande.¹⁰

Inom samhällsvetenskapen definieras sociala normer, enligt Prentice, som socialt delade och upprätthållna attityder som anger vad en bör göra och inte göra i en given situation. Hon använder sig av ett perspektiv som är lite bredare och som ofta företräds av psykologer då samhällsvetenskapens definition av normer, enligt Prentice, inte säger vad folk faktiskt gör, tänker och hur de känner.¹¹ Normer förstås här som något som skapas och utövas inom grupper där beteenden skapas och förändras till följd av socialpsykologiska krafter som leder gruppmedlemmarna till att söka vägledning, bekräftelse och samtycke av varandra. En grupp kan vara en klubb, ett grannskap, ett samhälle, en organisation, ett nätverk; det kan var löst eller tätt sammansatt, formellt eller informellt, öga mot öga eller virtuellt. Det viktiga är att gruppens medlemmar ser varandra som jämlikar och därmed betraktar de andra gruppmedlemmarnas åsikter och beteenden som relevanta för sina egna.¹²

Sociala normer anses även komma i två typer: *föreskrivna*, som kännetecknar var en grupp bör vara; eller *deskriptiva*, som kännetecknar var en grupp befinner sig. Detta är skillnaden mellan beteende som princip och beteende som praktik, en skillnad som är framträdande inom mänskliga rättigheter. Normer är *representationer*, uppfattningar om gruppen, mentala bilder gruppen har om vad de gör och vad de värde-
rar. Dessa mentala bilder har två urskilda särdrag. Den ena är en *central tendens*, vilken

¹⁰ Prentice, 2013, s. 24-25.

¹¹ Ibid, s. 24-25.

¹² Ibid, s. 25-26.

visar vad en stor del i gruppen gör och värderar, exempelvis om det är vanligt i en grupp att ha gått i skolan så är den centrala tendensen att en fullföljer sin skolgång. Vissa läser även vidare på universitetet, vilket kan läggas till i uppfattningen gruppen har om sig själva även om majoriteten inte har gjort det, vilket då höjs till en norm som förväntas följas av gruppen. Den centrala tendensen är innehållet i normen och bestämmer vilken riktning dess inflytande tar. Det andra särdraget av den mentala bilden av gruppen är dess *spridning*, vilket innebär hur enhetlig gruppen upplevs. För att ge ett exempel kan vi föreställa oss två samhällen där barn går i skolan i genomsnitt i 8 år. I ena samhället varierar längden på barnens utbildning mellan 7-9 år, medan i det andra är variationerna större på 4-12 år. Den centrala tendensen, och därmed riktningen av normens inflytande, är densamma i båda samhällena, men i det senare fallet lär normens kraft vara svagare då spridningen av längden på utbildning är större.¹³

Avslutningsvis är det viktigt att poängtera att gruppers representationer inte alltid stämmer överens med verkligheten. Ibland har folk uppfattningar om sin grupp som är förlegade, överdrivna, eller helt och hållet felaktiga. Särskilt, under vissa omständigheter, missbedömer folk sociala normer, de överskattar gruppens enhetlighet och överskattar omfattningen av privat stöd för gruppnormer. Människor antar att deras observationer av sina medmänniskor, beteenden de ser och åsikterna de hör, reflekterar vad dessa individer tänker, känner och gör. Det vill säga oförmågan att erkänna hur och hur mycket människors offentliga beteende och uttryck är påverkade av sociala restriktioner kan leda till att sociala normer upprätthålls på grund av att medlemmarna felaktigt tolkar vissa normer som önskvärda av gruppen när de egentligen, privat sett, inte är det. Detta leder individer till att tro att de har skilda åsikter trots att de beter sig på samma sätt. Detta fenomen kallas för *pluralistisk ignorans*. Felaktiga antaganden om gruppen ger upphov till diskrepanser mellan föreliggande och deskriptiva normer. Ett sätt för att minska denna klyfta och åstadkomma beteendeförändring är att låta privata attityder komma till uttryck så att en mer representativ bild av gruppens medlemmar florerar i gruppen.¹⁴

¹³ Ibid, s. 27-28.

¹⁴ Ibid, s. 28-30.

2.1.2 Motivation för prosocialt beteende

Batson menar att beteendevetare och sociologer länge har antagit att motivationen till allt mänskligt agerande i grund och botten är egoistiskt, inklusive allt handlande ämnat att gynna andra och samhället i stort. Batson argumenterar för att denna förståelse, att människor endast gör saker för andra eller samhället för att det gynnar dem själva, inte stämmer.¹⁵ Genom att ha läst om, behandlat och forskat på altruism i över 30 år, hävdar han att andra människor är mer än källor av information, stimulans, straff och belöning i vårt sökande efter vår egen välfärd.¹⁶ Vi har potentialen att bry oss om andras välfärd och den folkliga och snåla framställningen av mänsklig motivation i termer av universell egoism måste ge plats till en pluralistisk framställning som även inkluderar altruism, menar han. Detta är, enligt Batson, viktigt om en vill kunna förklara och förutspå mänskligt beteende på ett noggrant sätt som skildrar omfattningen och karaktären av mänsklig motivation.¹⁷ Han presenterar i det syftet fyra olika motivationsformer som leder till prosocialt beteende. *Altruism, Egoism, Kollektivism* och *Principilism*:

1. *Egoism*. Motivation med det slutgiltiga målet att öka sin egen välfärd.
2. *Altruism*. Motivation med det slutgiltiga målet att öka någon annans välfärd.
3. *Kollektivism*. Motivation med det slutgiltiga målet att öka en grups välfärd.
4. *Principilism*. Motivation med det slutgiltiga målet att upprätthålla en moralisk princip.¹⁸

De fyra olika motivationsformerna har olika slutgiltiga mål, och varje motivationsform har olika styrkor och svagheter. Batson menar att den mest effektiva strategin i skapandet av ett mer omsorgsfullt mänskligt samhälle kan vara att samspela dessa olika former till motivation så att styrkan hos den ena kan uppväga svagheten hos den andra. Det viktiga är att förstå relationen mellan värderingar, känslor, mål, bevekelsegrunder och bete-

¹⁵ Batson, 2010, s. 208.

¹⁶ Ibid, s. 6.

¹⁷ Ibid, s. 208-209.

¹⁸ Ibid, s. 211.

enden för det är i de relationerna som styrkorna och svagheter ligger i de olika *prosociala* motivationerna.¹⁹

Han relaterar bevekelsegrunder till värderingar och mål och föreslår att vi tänker bevekelsegrunder som målinriktade krafter förorsakade av hot eller möjligheter relaterade till ens värderingar. Om en negativ diskrepans förnimmas mellan ett nuvarande, eller förutsett tillstånd, och ett värderat tillstånd är det troligt att erhållandet eller upprätthållandet av det värderade tillståndet blir ett *mål*. Om du exempelvis värderar att vara på stranden är det troligt att semestra där blir ett mål, något du önskar. Denna önskan (målinriktad motivation) kommer förmodligen leda dig till att välja stranden som resmål till semestern.²⁰

Det är viktigt att skilja *slutgiltiga mål* från *instrumentella mål* och *oavsiktliga konsekvenser*, menar Batson. Slutgiltiga mål är det värderade tillståndet en försöker erhålla eller uppnå. Varje slutgiltigt mål definierar en målinriktad bevekelsegrund och varje bevekelsegrund har ett unikt slutligt mål. Instrumentella mål är språngbrädor till slutgiltiga mål, det vill säga delmål som behövs åstadkommas för att nå det slutgiltiga målet. Om ett slutgiltigt mål kan uppnås mer effektivt på andra sätt är det troligt att det instrumentella målet kringgås. Exempelvis kan en lokalpolitiker välja att stödja uppbyggnaden av cykelbanor som ett instrumentellt mål för att uppnå ett ökat positivt anseende. Cykelbanorna kan lika väl bytas ut mot något annat som höjer politikerns anseende, då de endast är ett instrumentellt mål. Jakten på ett instrumentellt eller slutgiltigt mål kan ibland ha oförutsedda effekter som i sig själva inte är mål. Dessa är oavsiktliga konsekvenser. Det är möjligt att gynna andra eller samhället i stort genom oavsiktliga konsekvenser, exempelvis kan en affärsman motiverad att maximera sina intäkter flytta en fabrik till ett nedgången område för att utnyttja den billiga arbetskraften och då oavsiktligen bidra till den ekonomiska välfärden i det området genom att erbjuda jobb. Vikten av att fokusera på målinriktade bevekelsegrunder istället för beteenden eller konsekvenser, även om en önskar öka ett beteende såsom personer som hjälper andra i nöd, ligger i att beteenden är mycket föränderliga. Förekomsten av ett särskilt beteende beror på styrkan av bevekelsegrunden eller bevekelsegrunderna som kan framkalla det beteendet,

¹⁹ Ibid, s. 211.

²⁰ Ibid, s. 211.

samt på (a) styrkan av konkurrerande bevekelsegrunder, (b) hur beteendet relaterar till varje bevekelsegrund, och (c) andra beteendialternativ tillgängliga vid det tillfället. Ju mer direkt ett givet beteende främjar ett slutgiltigt mål bland de beteendialternativ som finns tillgängliga, desto mer ökar möjligheten att beteendet förekommer. Individer har ofta flera slutgiltiga mål samtidigt och därmed mer än en bevekelsegrund. När detta händer kan de olika bevekelsegrunderna antingen samarbeta eller krocka. Dessutom kan en persons målinriktade bevekelsegrunder ändras, ibland snabbt.²¹

Bevekelsegrunderna upplevda i en given situation är en funktion av individens värderingar, det innevarande psykologiska tillståndet och situationens karaktär, inte individens bestående personlighetsdrag. Det innevarande psykologiska tillståndet består av värderingar, mål, bevekelsegrunder och känslor. Känslor förnimmas vanligtvis när en person upplever en förändring i sin relation till ett värderat tillstånd. Att erhålla eller förlora ett värderat tillstånd framkallar *end-state emotions* såsom glädje eller sorg. Medvetenhet om en diskrepans mellan ens nuvarande eller framtida tillstånd och ett värderat tillstånd framkallar *need-state emotions* såsom längtan och oro. Om det värderade tillståndet exempelvis är någon annans välfärd framkallar det empatisk omsorg, vilket leder till motivation grundad i *altruism*. Både end-state emotions och need-state emotions förser oss med information angående vad vi värderar och var vi befinner oss i relation till det vi värderar. Den psykologiska känslsvallkomponenten i need-state emotions förstärker motiveringskraften att erhålla eller upprätthålla det värderade tillståndet, vilket, med andra ord, får oss att bry oss.²²

Med denna sekvens av värderingar, känslor, mål, bevekelsegrunder och beteenden i åtanke kan vi nu behandla de olika skälen som kan leda någon till att gynna en annan individ eller samhället i stort. För att kunna identifiera vad för målinriktade bevekelsegrunder som kan framkalla detta gynnande behöver vi titta på (a) vilka värderingar kan frambringa sådana beteenden och (b) vilka need-state emotions som kan framkallas när hot mot dessa värderingar är närvarande.²³

²¹ Ibid, s. 211-213.

²² Ibid, s. 213-214.

²³ Ibid, s. 214.

Motivationsform /Bevekelsegrund	Slutgiltigt mål/värderat tillstånd	Need-State Emotions	Styrkor	Svagheter
Egoism	Öka sin egen välfärd.	Många, inkluderat smärta, oro, obehag, rädsla, ångest, skam, skuld, njutning, beröm, stolthet etc.	Många former; kraftfull; aktiveras lätt; stark emotionell grund i njutning-smärta.	Att gynna andra, vare sig individer eller samhället i stort relateras till egoistisk motivation endast som ett instrumentellt mål eller oavsiktlig konsekvens.
Altruism	Öka en eller flera individers välfärd.	Empatisk omsorg, inkluderat sympati, medlidande, ömhet, empatisk smärta, empatisk ilska etc.	Kraftfull; inriktad på andras välfärd som ett slutgiltigt mål; kan sträcka sig till grupp inom vilken en är medlem; stark emotionell grund i empatisk omsorg.	Är begränsad till individer en känner empati för; samhällets välfärd relateras endast till altruistisk motivation som ett instrumentellt mål eller en oavsiktlig konsekvens.
Kollektivism	Öka en grups eller ett kollektivs välfärd.	Gruppstolthet, lojalitet, patriotism, kollektiv skam, kollektiv skuld etc.	Kraftfull; inriktad på gruppens välfärd som slutgiltigt mål; stark emotionell grund i gruppstolthet, lojalitet, patriotism etc.	Begränsad till grupper; individers välfärd relateras endast till kollektivistisk motivation som ett instrumentellt mål eller en oavsiktlig konsekvens.
Principilism	Upprätthålla någon moralisk princip (t.ex. rättvisa, allmänhetens bästa, inte skada andra)	Avsky, ilska mot överträdelse av anständighetsprinciper; möjlig moralisk vrede vid överträdelse av rättvisprinciper.	Riktad mot det universella och opartiska goda.	Moraliska principer är abstrakta och varierande; moralisk motivation korrumpas lätt; den är mottaglig för förbiseende, rationalisering och villfarelse; saknar en stark emotionell grund; upplevs som ett moraliskt ”bör” inte ”vilja”.

Att erkänna fyra olika möjliga motivationsformer av prosocialt beteende tillgängliggör fler resurser för att skapa ett mer humant samhälle, eftersom det ger en ökad förståelse för mänskligt beteende, samtidigt som de både kan undergräva och tävla med varandra. Exempelvis krockar ofta altruism med kollektivism och principilism då altruism kan leda oss till att vilja hjälpa en individ vi känner empati för på bekostnad av vad som är bäst för gruppen. Ett lyckat samarbete kan dock väga upp för deras svagheter, exempelvis skulle en kombination av antingen altruism eller kollektivism med uppmaning till princip vara en stark kombination. Principer om rättvisa är universella och opartiska, men motivationen till att upprätthålla rättvisa verkar mutbar. Ett sätt att försvaga en moralisk princip är exempelvis att aktivt rationalisera bort en princip så att den inte gäller i en specifik situation om den går emot självintresse, samt att motivationen saknar en stark emotionell grund. Altruism och kollektivism är motivationsformer med stark emotionell grund men de är begränsade i sina omfång. De framkallar särskild omsorg för en viss individ, individer eller grupp, men motiveras inte av rättvisa som ett generellt koncept. För att ge ett exempel på denna kombination har Batson lyft fram en studie av människor som räddade judar från nazisterna i Europa, där det föreslås att inblandning i räddningsoperationer ofta började med omsorg för en specifik individ eller individer för vilka medlidande kändes, ofta individer som de kände sen tidigare. Denna inledande inblandning ledde därefter till ytterligare kontakter och räddningsoperationer och en angelägenhet för rättvisa som sträckte sig långt bortom den inledande empatiska omsorgen.²⁵

2.1.3 Sociala normer och motivation

Både Prentices teori om sociala normer och Batsons teori om motivation handlar om att förstå varför människor beter sig som de gör för att sedan med den förståelsen kunna påverka människors beteende mot ett som gynnar samhället i stort och som är i linje med mänskliga rättigheter. Jag tolkar det som att sociala normer enligt Prentice perspektiv, och Batsons perspektiv på olika motivationsformer är komponenter av ett och samma system. Prentice har kriteriet att sociala normer endast påverkar människor inom en

²⁵ Ibid, s. 226-227.

föreställd grupp. Deskriptiva normer och föreliggande normer förklarar var gruppen är och vart den är på väg, vilka styrs av gruppens uppfattningar om vad som är önskvärt för gruppen som i sin tur har påverkats av vedertagna värderingar de anses dela. Denna förståelse av sociala normer verkar, vid en första anblick, endast kunna kopplas ihop med Batsons motivationsform kollektivism, då det är den som berör gruppens välfärd. Jag har uppfattningen att sociala normer kan tolkas genom alla fyra motivationsformer då det endast är det slutgiltiga målet som ligger till grund för motivationsformens kategorisering. En person som är mån om sin gruppens välfärd kan likaväl hjälpa en person utanför gruppen (instrumentellt mål) om det gynnar gruppen senare (slutgiltigt mål). Samt att sociala normer inte behöver handla om omsorg för medlemmarna i gruppen, det kan likaväl handla om att uppnå socialt godkännande, vilket leder till att individer agerar för att uppnå detta och driver då deras handlade framåt. Varifrån motivationen kommer kan sedan filtreras genom de olika bevekelsegrunderna som ger en uppfattning om den diskrepans individen upplevt mellan sitt nuvarande eller förutsedda tillstånd och det värderade och önskade.

Det finns ingen hierarki mellan de olika motivationsformerna, ingen är bättre än den andra. Målet med att förstå motivationen till prosocialt beteende är inte för att fastställa att det ena slutliga målet är bättre eller mer ärofyllt än det andra, utan det är endast för att kunna kartlägga vad det är som får människor att vidta åtgärder. Som nämnts tidigare så är det mänskliga behovet att godkännas socialt, enligt Prentice, väldigt starkt, och om en då kan se vilka slutgiltiga mål/värderade tillstånd och vilka need-state emotions, det vill säga vilken känsla eller känslor, som ligger till grund för människors anpassning till sociala normer som främjar prosocialt beteende kan en möjligen uttolka vad det är för bevekelsegrund som ligger bakom ett visst samhällsgynnande beteende, och då använda den informationen för att utforma samhällsgynnande förutsättningar som folk är motiverade att agera på.

2.2 Metod

Jag har använt mig av semistrukturerade kvalitativa intervjuer för att få en inblick i hur aktiva volontärer inom rättighets- och välgörenhetsorganisationer upplever sitt engagemang, sociala normer och vad det är för bakomliggande motivation som driver dem att agera prosocialt.²⁶ Kvalitativa intervjuer är väl lämpade för detta syfte då kvalitativ forskning har som överordnat mål att förstå människan i sin sociala verklighet. Det handlar om att inbjuda till samtal där informanten får utrymme att förklara sin upplevda livssituation, vilket forskaren sedan kan använda sig av för att nå en mer djupgående förståelse för personens livsvärld. ”Livsvärlden omfattar en persons upplevelse av sin vardag och hur vederbörande förhåller sig till denna”, förklarar Dalen, och menar att livsvärld inte endast är en beskrivning av personens livssituation utan fokus läggs även på hur situationen upplevs, vilket är högst aktuellt i den här undersökningen då bakomliggande faktorer till prosocialt beteende studeras.²⁷

Till analysen av intervjuresultaten har jag använt mig av deduktiv kvalitativ innehållsanalys. Kvalitativa innehållsanalys definieras enligt Hsieh & Shannon som ”a research method for the subjective interpretation of the content of text data through the systematic classification process of coding and identifying themes or patterns”,²⁸ och tillvägagångssättet för den deduktiva analysen är att bekräfta eller utvidga ett teoretiskt ramverk eller teori.²⁹ Existerande teorier eller forskning hjälper till att fixera undersökningsfrågorna, i den här undersökningen utformandet av intervjuguiden, då de förser forskaren med förutsägelser angående intressefaktorer eller förhållande mellan olika variabler.³⁰ Dessa hjälper även till att bestämma den inledande kodningen eller relationen mellan koder genom att tematisera materialet, vilket strukturerar analysen av intervjuresultaten så att upptäckter ur undersökningen kan ställas mot teorierna och erbjuda antingen bekräftande eller motsägande argument.³¹

²⁶ Dalen, 2015, s. 34-35.

²⁷ Ibid, s. 15-16.

²⁸ Hsieh & Shannon, 2005, s. 1278.

²⁹ Ibid, s. 1281-1282.

³⁰ Dalen, 2015, s. 86-88.

³¹ Hsieh & Shannon, 2005, s. 1281-1282.

Reservationer mot de här två metoderna, som en kan ha i åtanke, är att när en använder deduktiv kvalitativ innehållsanalys i en kvalitativ intervjuundersökning kan det vara troligare att stöd, snarare än motargument, hittas i förhållande till teorierna då forskaren är influerad av dem när undersökningen tas fram, menar Hsieh & Shannon. Informanterna kan även, enligt Dalen, påverkas av intervjuarens sätt att ställa frågorna samt att möjligheten finns att de kan vilja svara på ett sätt som gör intervjuaren till lags.³² Jag har haft detta i åtanke när jag har analyserat intervjuresultaten och försökt behålla en neutral inställning till teorierna och en neutral position i genomförandet av intervjuerna.

2.2.1 Tillvägagångssätt

Urval

Här presenteras hur urvalet av informanter gick till samt information om informanternas engagemang som volontärer. De kriterier som fanns i urvalet av intervjupersoner var att personen ifråga skulle vara aktiv volontär inom en ideell rättighets- eller välgörenhetsorganisation i Lund eller Malmö.³³ Detta på grund av att intresset låg i att intervjua personer som är engagerade i en verksamhet som hjälper andra människor utan ekonomiska incitament för att på så sätt kunna belysa hur deras egna engagemang upplevs, och studera vad det finns för bakomliggande motivation till deras vilja att agera prosocialt. Det ska poängteras att informanterna endast representerar sig själva och inte sin organisation när de svarar på intervjufrågorna. Eftersom jag är ute efter personliga berättelser om prosocialt beteende och inte hur rättighets- och välgörenhetsorganisationer arbetar med detta, ges ingen presentation av organisationernas arbetssätt. Dock för att ge en inblick i vilka informanterna är och vad de gör presenterar jag i följande stycke lite kortfattad information om deras engagemang som volontärer och hur länge de varit aktiva.

³² Ibid, s. 1283.

³³ Dalen, 2015, s. 60.

Informanterna

I presentationen av informanterna och intervjuresultaten ges informanterna fingerade namn, samt att det inte förmedlas vem som tillhör vilken organisation med anledningen att intervjuvaren inte uttryckligen ska kopplas samman till någon organisations ställningstagande i frågorna. Sju personer med varierande erfarenhet från fem olika organisationer med olika inriktningar av prosocialt agerande har medverkat i intervjuundersökningen och de presenteras här i slumpmässig ordning: Julia är ordförande i sin organisation och är ansiktet utåt, hon sköter kommunikationen med volontärerna i samband med deras läxhjälpverksamhet och har varit aktiv under cirka tre år;³⁴ Niklas är aktiv inom en grupp som gör aktiviteter, såsom bowling, bio och biljard, med flyktingar som befinner sig i asylprocessen och har varit aktiv i cirka ett år;³⁵ Alba är aktiv i två grupper inom sin organisation och arbetar med att para ihop nyanlända personer i Sverige med svenskar, i vänskapssyfte, som en del i ett integrationsprojekt, och koordinerar aktivitetsdagar inom projektet och har varit aktiv i cirka ett år;³⁶ Alexander är ansvarig för en grupp som arbetar med läxhjälp och mentorsverksamhet för ensamkommande barn och ungdomar och har varit aktiv i cirka fyra år;³⁷ Jonas, Lukas och Josefin är med i en grupp som arbetar med rättigheter och påverkansarbete i rättsprocesser involverande samvetsfångar. Lukas är även landssamordnare för ett asiatiskt land vilket styr inriktningen på de fall de åtar sig då de drar nytta av hans expertis. Jonas och Lukas har varit aktiva i cirka sju år och Josefin i cirka 45 år.³⁸

Genomförande

Här presenteras genomförandet av intervjuprocessen. Mail skickades ut till organisationerna där syftet med undersökningen förklarades och vad frågorna skulle handla om. Detta för att upplysa informanterna om deras deltagande så att de på förhand kunde orientera sig om undersökningen och på den grunden ge sitt informerade samtycke.³⁹ In-

³⁴ Intervju med Julia, 2017-11-08, i författarens arkiv.

³⁵ Intervju med Niklas, 2017-11-23, i författarens arkiv.

³⁶ Intervju med Alba, 2017-11-20, i författarens arkiv.

³⁷ Intervju med Alexander, 2017-11-09, i författarens arkiv.

³⁸ Gruppintervju med Jonas, Lukas, Josefin, 2017-11-14, i författarens arkiv.

³⁹ Dalen, 2015, s. 25.

tervjuerna var utformade på ett semistrukturerat sätt vilket innebär att forskaren går in i intervjun med en utarbetad intervjuguide med teman och förberedda frågor. Alla informanter ställdes samma frågor och läts tala fritt, vilket semistrukturerade intervjuer tillåter då frågor ställs på ett sätt som låter informanten berätta om sina upplevelser med sina egna ord och ta upp de händelser som är relevanta för den personen.⁴⁰ Alla intervjuerna spelades in, efter godkännande av informanten, och intervjuguiden hade utformats så att intervjuerna inte skulle ta mer än en timma. Inspelningsutrustningen testades i förhand så att ljudkvaliteten kunde säkerställas och inspelningarna fördes sedan över till en dator för transkribering, där ett uppspelningsprogram användes som möjliggjorde att jag kunde spola fram och tillbaka på ett smidigt sätt för att kunna transkribera exakt vad de sa.⁴¹ Alla intervjuer ägde rum i en avskild lugn miljö och informanterna läts bestämma plats och tid så att de kunde känna sig bekväma och avslappnade.

Bearbetning och analys

I bearbetningen av intervjuresultaten användes, som tidigare nämnts, en deduktiv kvalitativ innehållsanalys där förbestämda koder baserade på begrepp i Prentices teori om sociala normer och Batsons fyra motivationsformer användes för att kategorisera materialet som delades in i två övergripande teman: Sociala normer och Motivation. Temat sociala normer delades sedan in i fem underkategorier med koderna: *deskriptiva normer*; uppfattning om var informanternas grupp/samhälle befinner sig, samt hur informanterna upplever sitt eget prosociala beteende, *föreskrivna normer*; uppfattning om var gruppen /samhället bör vara, *central tendens*; vad gruppen/samhället gör och värde-
spridning; hur enhetlig gruppen/samhället upplevs och *pluralistisk ignorans*; uppfattade sociala normer baserade på individers offentliga beteende som egentligen inte representerar deras personliga preferenser och kan då felaktigt anses vara önskvärda av majoriteten av gruppen. Temat motivation delades in i fyra underkategorier med koderna: *egoism*, *altruism*, *kollektivism* och *principilism* som ser till det slutgiltiga målet/värderade tillståndet för informanternas prosociala beteende.

⁴⁰ Ibid, s. 34-35.

⁴¹ Ibid, s. 120.

Egoistisk motivation innefattar beteenden med slutgiltigt mål/värderat tillstånd att (a) tillvinna sig materiell-, social- och självbelöning (t.ex. avlöning eller vinst, erkännande, ökad respekt), (b) undvika materiell-, social- och självbestraffning (t.ex. böter, kritik, skuld), eller (c) minska oönskade känslor orsakat av andras lidande.⁴² Altruistisk motivation; att öka en annan individs eller andra individers välfärd har ett egenvärde. Det är hotet mot den andras välfärd som väcker den känslomässiga reaktionen, och inte hotet mot ens egna.⁴³ Att verkligen värdera en annan människas välfärd kräver att personen som hjälper bryr sig om huruvida den andra personen är i behov av hjälp och hur det behovet påverkar den andras liv.⁴⁴ Kollektivistisk motivation; öka en grups välfärd, allt från ett äktenskap, en nation, förföljda grupper till hela mänskligheten, räknas som grupp. Även då grupper vi ofta bryr oss om är de vi ingår i, är medlemskap inte ett krav. En person som stödjer och tröstar sin partner, inte för sin egen välfärd utan för äktenskapets skull, visar på kollektivistisk motivation.⁴⁵ Principilism; är motivation med det slutgiltiga målet att upprätthålla någon moralisk princip, exempelvis den utilitaristiska principen om största möjliga lycka åt största möjliga antal eller gyllene regeln; gör mot andra som du själv vill bli behandlad. Uppmaning till handling för den allmänna välfärden hänvisar ofta till princip och inte till samhällets bästa (kollektivism). Vi blir exempelvis tillsagda att det är vårt plikt att rösta i valen, att det inte är rätt att skräpa ned och att en bör skänka pengar till välgörenhet och tänka på de fattiga. Även om dessa är exempel på förbättring av allmänhetens bästa finner de sin motivation från princip.⁴⁶

Efter att intervjuresultaten färgmarkerats enligt kodschemat analyserades kodningen genom att informationen sammanställdes så att resonemang, likheter och olikheter kunde urskiljas, för att på så sätt identifiera vilka olika motivationsfomer som driver deras engagemang framåt, samt få en förståelse för hur de upplever sitt egna engagemang och sin omgivning, och hur de ser på och blir påverkade av sociala normer.

⁴² Batson, 2010, s. 214.

⁴³ Ibid, s. 46.

⁴⁴ Ibid, s. 42.

⁴⁵ Ibid, s. 217-218.

⁴⁶ Ibid, s. 221-222.

2.2.2 Etiska överväganden

När man utför en kvalitativ intervjuundersökning måste forskaren förhålla sig till vissa principer som anges detaljerat i riktlinjer och lagar. Etiksprövningslagen (2003:460) är en av dem och trots att studenter inte omfattas av lagen är det viktigt att känna till de krav den specificerar när en utför undersökningar som involverar andra människor eftersom samma etiska principer ändå gäller.⁴⁷ I den här undersökningen tas hänsyn till krav på samtycke, krav på information och krav på konfidentialitet. Detta innebär att informanten förstår sitt deltagande i undersökningen genom att förståelig information ges på förhand så att denne kan orientera sig i undersökningen, samt förstå dess syfte och informeras om den övergripande forskningsplanen. Informanten ska frivilligt delta och kunna avbryta när som helst utan att behöva ge någon anledning. När det kommer till konfidentialitet kan endast garanti att avidentifiering i publikationen ges i den här undersökningen då jag inte har möjlighet att sekretessbehandla informanternas uppgifter, vilket jag inte ser som något större problem då mina informanter uttryckt att de inte befinner sig i en utsatt situation. Som nämnts tidigare ges informanterna fingerade namn, samt att det inte förmedlas vem som tillhör vilken organisation med anledningen att intervjusvaren inte ska kopplas samman till någon organisations ställningstagande i frågorna.⁴⁸

⁴⁷ Sveriges riksdag. Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. 2003-06-05.

⁴⁸ Dalen, 2015, s. 24-30.

3 Litteraturöversikt och tidigare forskning

I det här avsnittet presenteras litteratur och forskning kring hur mänskliga rättigheter kan förstås och vad det finns för olika perspektiv angående hur de bör yttra sig i praktiken för att på så sätt kunna placera in min egen undersökning i den större debatten om mänskliga rättigheters förverkligande.

Brian Orend ger en sammanfattning av vad en mänsklig rättighet är och han menar att det är en allmän moralisk rättighet som varje människa har i egenskap av att vara människa. Det är ett högt prioriterat anspråk, rättfärdigat av särskilda skäl, till en samling objekt som varje människa har rätt till för att kunna leva ett drägligt liv. Ibland finner de juridiskt stöd och skydd, ibland inte. Denna ombytlighet, menar Orend, urholkar inte existensen och kraften av den moraliska rättigheten utan ger fokus till aktivism inom mänskliga rättigheter.⁴⁹ Sonia Cardenas menar att om mänskliga rättigheter ska kunna skyddas måste de vara införlivade i statliga institutioner. Hon menar att staten är den huvudsakliga garanten av mänskliga rättigheter. Staten är skyldig att både avstå från att begå överträdelser av mänskliga rättigheter och att säkerställa att icke-statliga aktörer inom dess gränser inte gör det heller.⁵⁰ Huruvida mänskliga rättigheter ens är mänskliga eller om det är staten som ska förverkliga dem finns det olika perspektiv på. Följande presenteras Hanna Arendts, Martha Nussbaums, Thomas Pogges och Peter Singers syn på mänskliga rättigheter.

Den politiska teoretikern Hanna Arendt resonerade om statens roll och problematiserade människoaspekten i mänskliga rättigheter när hon skrev om flyktingar och statslösa under första och andra världskriget, och menar att människor förlorar sina

⁴⁹ Orend, Brian. *Human rights : concept and context*. Peterborough, Ont. ; Orchard Park, NY : Broadview Press, cop. 2002, s. 33-34.

⁵⁰ Cardenas, Sonia. "Human Rights in Comparative Politics". I *Human rights : politics and practice*, Goodhart Michael (red). Oxford : Oxford University Press, 2013, s. 84.

mänskliga rättigheter om de bara är människor, ”the paradox involved in the loss of human rights is that such loss coincides with the instant when a person becomes a human being in general” [...].⁵¹ Arendt menar att det krävs att en tillhör ett samhälle för att ens mänskliga rättigheter ska existera, och den formen av medlemskap vi har idag är genom medborgarskap i en stat. Hennes slutsats om mänskliga rättigheter är att dess universella löfte inte stämmer då en måste ingå i en politisk gemenskap för att räknas in i mänskligheten.⁵²

Filosofen Martha Nussbaum ser, till skillnad från Arendts argumentation, mänskliga rättigheter som något som en har i egenskap av att vara människa. Hon presenterar en teori som är utvärderande och etisk som menar att stater ska ta hänsyn till vad sina medborgare kan göra och vara, och har i det syftet utvecklat, i delvis samarbete med Amartya Sen, ett kapacitetsperspektiv på mänskliga rättigheter där hon argumenterar för att mänskliga rättigheter är anspråk till resurser och möjligheter som främjar varje individs fullständiga funktion som människa. Genom att fråga hur människor egentligen fungerar hävdar Nussbaum att ett kapacitetsperspektiv på mänskliga rättigheter tillhandahåller en stark grund för förståelsen av vad människor egentligen behöver för att kunna utöva sin fulla mänsklighet.⁵³ Hon ser kapaciteter som en slags frihet, de är inte bara förmågor en person besitter utan även friheter och möjligheter som är skapade av en kombination av personliga förmågor och den politiska, sociala och ekonomiska miljön. Nussbaum menar att det krävs både att människor får möjligheten att utveckla sina inre förmågor, vilka är intränade eller utvecklade förmågor och egenskaper som utvecklas genom interaktion med den sociala, ekonomiska, familje och politiska miljön, och att de yttre omständigheterna möjliggör att de inre förmågorna kan komma till uttryck. Samhället ska därmed erbjuda både utveckling av inre förmågor i form av exempelvis utbildning samt en miljö där utbildning sedan kan utövas. Denna kombination av det inre och det yttre kallar hon för kombinerade förmågor.⁵⁴

⁵¹ Arendt, Hannah (1951) “The Decline of the Nation-State and the End of the Rights of Man” ur *The Origins of Totalitarianism*. Schocken Books, s. 302.

⁵² Arendt, 1951, s. 300.

⁵³ Nussbaum, Martha C. ”Capabilities and Human Rights.” I *The philosophy of human rights*, Hayden, Patrick (red). St. Paul, Minn. : Paragon House, 2001, s. 212.

⁵⁴ Nussbaum, Martha C. (2013) *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. Cambridge, MA: Harvard University Press, s. 20-22.

Filosofen Thomas Pogge har ett institutionellt perspektiv på mänskliga rättigheter och menar att fokus bör läggas mer på den institutionella samhällsstrukturen än staten.⁵⁵ Han argumenterar för att mänskliga rättighetsanspråk bör förstås som en försäkran att alla samhällen måste vara organiserade på ett sådant sätt att alla dess medlemmar åtnjuter säker tillgång till dessa rättigheter, vilket han kopplar till artikel 28 i UDHR, ”Everyone is entitled to a social and international order in which the rights and freedoms set forth in this Declaration can be fully realized”.^{56 57} Om ett samhälle inte organiserar sig på det här sättet, anser Pogge, att det kränker den negativa skyldigheten att inte införa orättfärdiga samhällsinstitutioner. Han anser att det här perspektivet på skyldigheter är viktigt därför att en säker tillgång till innehållet av vilken rättighet som helst kräver att andra utför sina skyldigheter, vilket inkluderar reformering eller eliminering av orättfärdiga samhällsinstitutioner och orättfärdig samhällspolitik, samt att uppbyggnaden av rättfärdiga sådana säkerställs.⁵⁸ Han har samma perspektiv när det kommer till att bekämpa världsfattigdomen och hävdar att vi i den rika delen av världen är involverade i att skada och kränka de globala fattigas rättigheter genom upprätthållandet och skapandet av politiska och ekonomiska institutioner som gynnar oss och missgynnar dem.⁵⁹

Filosofen Peter Singer argumenterar för ett individbaserat perspektiv på samhällsförändring och argumenterar för en förståelse där varje individ har ett personligt ansvar att hjälpa andra. Han skriver i sin omtalade artikel *Famine, affluence and morality*, att om det är i vår makt att förhindra något ont från att hända utan att själva behöva offra något av moraliskt lika värde, bör vi moraliskt sett göra det.⁶⁰ När det kommer till välgörenhet, med Singers förståelse, skulle de flesta av oss i Västvärlden behöva ändra vårt beteende avsevärt för att hjälpa andra människor i nöd. Han är en fö-

⁵⁵ Pogge, Thomas. ”How Should Human Rights Be Conceived?.” I *The philosophy of human rights*, Hayden, Patrick (red). St. Paul, Minn. : Paragon House, 2001, s. 53.

⁵⁶ UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III), art. 28.

⁵⁷ Pogge, 2001, s. 70-71.

⁵⁸ Ibid, s. 187.

⁵⁹ Pogge, Thomas. *World Poverty and Human Rights*. Cambridge: Polity Press. 2 upplagan, 2008, s. 26-27.

⁶⁰ Singer, Peter. *Famine, Affluence, and Morality*, *Philosophy & Public Affairs*, 1972, vol. 1, nr. 3, s. 231.

respråkare för "Effective Altruism" som är baserat på idén att en bör göra så mycket gott som möjligt där ett minimalt etiskt liv anses innefatta att en använder en betydande del av ens resursöverflöd till att göra världen till en bättre plats, och för att leva ett fullt etiskt liv ska man göra allt i sin makt för att förbättra världen. Han anser att människans moraliska förmåga sträcker sig bortom att endast hjälpa människor som liknar oss själva; de som vi umgås med, eller skulle kunna umgås med, i ömsesidigt fördelaktiga relationer; och medlemmar i vår stamgrupp eller vårt småskaliga samhälle.⁶¹

Som vi kan konstatera finns det olika perspektiv på mänskliga rättigheter. En kan se dem som något som är kopplat till den politiska gemenskapen en ingår i som Arendt argumenterar för, eller inta Pogges perspektiv och se det som något som styrs av de samhällsinstitutioner som verkar i våra samhällen och i den internationella arenan. En kan se mänskliga rättigheter som Nussbaum gör och argumentera för ett perspektiv där de tolkas som möjligheter och friheter kopplade till vad människor faktiskt kan göra och vara, eller se dem som Singer gör och uppmana varje individ till att ta eget ansvar och ändra sin etiska standard mot en som tar hänsyn till andras välfärd på ett mer individuellt plan för att bringa positiv samhällsförändring.

⁶¹ Singer, Peter. *The logic of effective altruism*. Boston Review; Jul/Aug2015, Vol. 40 Issue 4 s. 15-17.

4 Intervjuundersökning

I det här avsnittet presenteras intervjusvaren ingående under fem rubriker i relation till intervjufrågorna för att ge en nyanserad bild av hur informanterna upplever sitt engagemang som volontärer i välgörenhets- och rättighetsorganisationer för att sedan analyseras i kommande avsnitt.

Varför har informanterna valt att engagera sig som volontärer och hur upplever de sitt engagemang?

I intervjuerna ställde jag frågor som berörde varför de valt att engagera sig som volontärer, hur de upplever sitt eget engagemang och vilka tankar och känslor de får när de tänker på dem som de hjälper. Detta för att få en uppfattning om hur de ser på sig själva som volontärer och få en förståelse för vad det var som fick dem att börja engagera sig och vad det är som gör att de upplever det värdefullt att fortsätta.

Julia förklarar att hon började engagera sig som volontär för att hon ville ha någonting att göra utöver studierna. Hon valde den här sortens aktivitet för att hon kände att hon ville göra någonting nyttigt som samtidigt var roligt. Hon uttrycker att hon inte definierar sitt volontärbete som att hon hjälper någon och menar att många volontärbetare ger sig själva för mycket beröm för sitt engagemang medan hon själv ser det mer som en skyldighet än som välgörenhet.⁶²

[...] jag definierar inte mitt volontärsengagemang som att jag hjälper någon. Jag vet inte om jag gör någons liv bättre eller inte, jag finns där som en kompis snarare, men sen kan man också diskutera lite vad man tror är volontärbete och vad det inte är, för ibland känns det som det är väldigt många som säger åh jag är volontär och så klappar man sig själv på axeln och känner att jag är en bra person. För mig känns det mer som att det är mer en moralisk plikt, att jag gör det inte för att någon har tvingat mig men det känns bara kul.⁶³

⁶² Julia, 2017-11-08.

⁶³ Ibid.

Julia menar att det här är något som är roligt och att det inte bör ses som något extraordinärt. Att hjälpa andra, precis som en hjälper personer som en känner såsom vänner och familj, behöver inte vara något utöver det normala. Hon berättar även att hon känner mycket medmänsklighet med de personer som nyligen kommit till Sverige då hon själv flyttade till Sverige när hon var yngre och vet hur jobbig ovissheten är när en kommer till ett nytt land, och förklarar att på hennes organisation finns det väldigt många nyanlända som just befinner sig i den situationen av ovisshet:⁶⁴

[...] de väntar på beslut, var de ska bo, om de ska bo kvar, det brukar jag oftast koppla lite till mig själv när jag flyttade till Sverige [...] och man var i väntrummet liksom, man vet inte vad som kommer att hända [...].⁶⁵

Hennes erfarenhet hjälper henne i arbetet och hon använder den för att försöka förmedla en känsla lugn och att allt är okej oavsett omständigheterna. Hon uttrycker även att hon finner mycket glädje i det hon gör ”[...] att det är roligt och man träffar så många människor, så det är underbart”.⁶⁶

Niklas ser på sitt volontärarbete som en aktivitet han gör för andra människors skull samtidigt som han själv även får tillbaka mycket av det. Han förklarar att en av anledningarna han gör detta för är att det ökar hans välmående då han känner att han bidrar till en positiv samhällsutveckling, ”[...] man går därifrån och känner att man bidragit lite mer och det gör att jag också mår bättre [...]”.⁶⁷ Han uttrycker även att han tycker situationen för de han hjälper är väldigt sorglig och tänker att de får ett välbehövligt avbrott från sin komplicerade livssituation genom att delta i de aktiviteter hans volontärgrupp organiserar.⁶⁸

Alltså jag tycker jättesynd om dem, absolut, att det måste vara hemskt att vara i en sådan situation och därför känner jag att den här gruppen, att få dem att göra

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Niklas, 2017-11-23.

⁶⁸ Ibid.

någonting roligt kan kanske vara en skön paus från allt det där hemska tänkandet och nervositeten om man kommer beviljas i Sverige eller inte [...].⁶⁹

Han hänvisar till den osäkra vardagen de asylsökande lever i som ännu inte beviljats asyl i Sverige, vilka han uppfattar befinner sig i en period av mycket stress och oro.⁷⁰

Alexander förklarar att han började engagera sig av egoistiska skäl då han ville göra något kul som skulle bidra positivt till hans vardag som pensionär, och om det samtidigt kunde kombineras med något nyttigt var det ett stort plus. Alba svarade likt Alexander angående att hon engagerar sig för att ha en sysselsättning då hon är sjukskrivnen, samt att om sysselsättningen för med sig något positivt är det ett plus, ”[...] jag är ju inte i första hand med för att jag är altruistisk utan för att jag behöver någonting att göra, och kan man då göra någonting bra i samband skadar det ju inte.”⁷¹ Alexander är nu mycket aktiv och upplever det väldigt positivt att vara engagerad som volontär eftersom han får träffa mycket folk och speciellt unga människor. De negativa aspekterna kommer från den situation som de han hjälper befinner sig i, som han beskriver är kantad av ovisshet och besvikelse:⁷²

Alltså vi jobbar ju då uteslutande med ensamkommande barn och det är ju mycket kring det här med att, får de uppehållstillstånd får de inte uppehållstillstånd. Får de inte det så ska de skickas tillbaka, de flesta till Afghanistan, och det är ganska jobbigt. Ja, att känna en del av dem här är lite uppslitande faktiskt.⁷³

Alexander förklarar att han ändå föredrar att arbeta med ensamkommande barn, även då det kan vara känslomässigt jobbigt, än att arbeta med exempelvis äldre människor som behöver någon som går ut med dem för det skulle inte vara lika roligt.⁷⁴ Han berättar även att det kan finnas ett värde i att de ensamkommande barnen får träffa personer som hjälper dem som inte är avlönade:⁷⁵

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Alba, 2017-11-20.

⁷² Alexander, 2017-11-09.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

[...] ungdomarna träffar boendepersonal de har betalt, skolpersonal de har betalt, god man de har betalt, socialsekreterare de har betalt, och så kommer vi då som inte har betalt, jag tror det har lite en poäng i att säga att vi är volontärer, [...] jag tycker det är fint att kunna säga att vi är volontärer, vi gör det här för att vi tycker det är kul.⁷⁶

Han menar att det kan finnas en känslomässig komponent i att ungdomarna får träffa människor som hjälper dem utan ekonomiska incitament, vilket visar på medmänsklighet.

Josefin berättar att hon kom fram till att hon skulle bli volontär när hon låg på sjukhus och hörde ett radioinslag om volontäringagemang, och bestämde sig för att hon skulle börja engagera sig när hon var på benen igen. Hon anser att det passar henne bättre att vara aktiv i en opolitisk organisation som kämpar för människors rättigheter än i någon annan politiskt bunden organisation och förklarar att hon ser sitt engagemang som en viktig del i sitt liv ”det måste ingå i det mänskliga att man tar ansvar för någonting utöver det egna. Det känns som det behövs för att man ska känna sig lite mer komplett i livet.” Hon menar att en endast inte bör ta ansvar för saker som berör ens egna liv utan även se bortom sig själv och tänka på andra. När hon tänker på de hon hjälper får hon en känsla av uppgivenhet men anser att en bör kämpa vidare för att ibland tar det tid innan resultaten syns och ger ett exempel från när hennes grupp valde att engagera sig i frågor rörande Västbanken:⁷⁷

Vi valde väl Västbanken för att vi var så upprörda egentligen över de ockuperade områdena och situationen på de ockuperade områdena, även om vi visste redan innan att det var näst intill omöjligt att sätta avtryck där. Men det är det ju även i Kina, det är det på många håll. Man kan inte se det som att man ska få konkreta resultat direkt.⁷⁸

Detta långsiktiga perspektiv Josefin visar upp kan var något som kommer från faktumet att Josefin har varit aktiv i 45 år och har upplevt hur attityder i samhället förändrats med

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Josefin, 2017-11-14.

⁷⁸ Ibid.

tiden. Hon ger ett exempel från 70-talet när hon informerade människor om sitt volontärarbete på ett torg i Småland:⁷⁹

[...] det var rätt så tufft faktiskt. Vi var ett gäng lärare då på gymnasiet där och jag vet att när vi stod på torget och hade aktiviteter och försökte prata om organisationens arbete, de satt i fängelse då våra fångar, åh sitter de i fängelse de jävlarna då har de säkert gjort någonting (svarade förbipasserande). Ganska svårarbetat kan jag tycka och det tror jag var för att det var så lite känt på den tiden, och man gjorde inte skillnad på samvetsfångar och kriminella. Det var svårt för gemene man att se skillnad då [...].⁸⁰

Nu tycker hon attityderna gentemot sådant här arbete har ändrats till det bättre och folk är mer medvetna. Nu känner hon istället att hon får respekt för sitt engagemang.⁸¹ En av frågorna jag ställde i intervjuerna var just hur de upplever att andra människor ser på deras engagemang som volontärer. Detta för att få en inblick i och förståelse för om prosocialt beteende, i denna form, anses som ett önskvärt beteende av personer som inte engagerar sig, vilket behandlas lite längre fram i undersökningen.

Har det någon betydelse för informanterna vem det är de hjälper, och om de fick betalt för sitt engagemang skulle det påverka dem på något sätt?

När det kommer till om det har någon betydelse vem de hjälper så har informanterna svarat lite olika. Alexander menar att det inte har så stor betydelse vem han hjälper men tycker det är viktigt att arbeta med människor som även ger honom någonting tillbaka, exempelvis nämnde jag innan att han hellre jobbar med ensamkommande barn än gamla människor för att han tycker det är roligare.⁸² Niklas tycker att det inte är så viktigt vem han hjälper men förklarar att det förmodligen skulle kännas extra givande att hjälpa människor från hans hemland. När jag frågade varför det skulle kännas mer givande svarade han så här:⁸³

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

⁸² Alexander, 2017-11-09.

⁸³ Niklas, 2017-11-23.

[...] jag skulle känna att jag hjälper mitt ursprungsland också [...] det skulle kännas som att vi har något gemensamt och då kanske man får lite bättre känsla för man hjälper någon man har något gemensamt med. Men än så länge så har jag inte tänkt på det.⁸⁴

Han menar att det skulle kännas extra bra att hjälpa människor som har samma ursprung som han men att det inte är något som han hittills har reflekterat över.⁸⁵ Jonas uttrycker att det är en svår fråga att svara på men anser att det är viktigt att ge stöd till de människor som verkligen behöver det.⁸⁶

Ja, det är svårt att säga, det handlar ju enbart om folk som verkligen behöver hjälp. Jag kan inte rangordna dem [...] de som vi endast har att göra med är folk som är förföljda helt enkelt.⁸⁷

Han anser att det är svårt att rangordna vilka som behöver mest hjälp men förklarar att när hans grupp, som Josefin och Lukas ingår i, väljer vilka fall de tar sig an så tar de hänsyn till vilka förkunskaper gruppen har om landet där personerna de ska hjälpa befinner sig i.⁸⁸

Det beror väl på tillgången skulle man kunna säga (skratt), det är så vi resonerar, det som vi tror vi skulle kunna åstadkomma någonting med helt enkelt. Är det så att vi har ett land som ingen besitter några kunskaper om så kan det ju vara lite svårare.⁸⁹

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Jonas, 2017-11-14.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

Han menar att det är viktigt att kunna åstadkomma något med fall de tar sig an och låter då gruppens kunskaper styra vem de hjälper.⁹⁰ Alba uttryckte att hon tycker det är väldigt viktigt vem det är hon hjälper, eller rättare sagt vem det är hon inte hjälper.⁹¹

Ja, jag skulle ju inte ställa upp som frivillig i en terrororganisation, det skulle ju vara saker jag inte står för [...] även om jag gillar barn så skulle jag inte hålla på med barnpassning till Al Qaida (skratt). Ja, det spelar roll vem det är.⁹²

Hon menar att den organisation hon engagerar sig i måste vara baserad på värderingar och praktiker som hon kan ställa sig bakom och som inte skadar någon annan.⁹³

När jag frågade informanterna om det skulle påverka dem på något sätt om de fick betalt för sitt engagemang så resonerade alla förutom Alba att de var emot idén att få betalt och ansåg att det inte skulle kännas rätt. Alba förklarade att hon varit sjukskriven en längre tid och inte är frisk nog för att kunna ha ett jobb där det krävs att hon ska prestera på en viss nivå och skulle då vara jätteglad om hon fick betalt för sitt engagemang.⁹⁴

Hade jag kunnat få pengar för det så hade det varit jättebra för man har inte så bra inkomst när man är sjukskriven. Men det är ju just det, att är det betalt så måste man kunna prestera också, då kan man inte säga, att men det går inte idag för jag har för ont. Så att på det sättet är det skönt att man kan känna sig nyttig även om man bara kan bidra lite och måste säga nej ibland.⁹⁵

Hon menar att det känns bra att kunna bidra till samhället även om hon inte kan ha ett avlönat arbete och att hon tacksamt skulle ta emot lite extra pengar för hennes engagemang då det skulle vara bra för hennes ekonomi.⁹⁶ Alexander svarade att han inte skulle

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Alba, 2017-11-20.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid.

vilja ha betalt och att han har en uppfattning av att andra inte heller vill det, men menar att det kanske kan bero att de flesta som är volontärer har en god ekonomi.⁹⁷

[...] klart att i min situation och många av de som är engagerade är ju personer som är välbetalda av löner och bra pensioner så jag tror generellt sett finns det inte ett behov.⁹⁸

Han menar även att det finns vissa som har det mindre bra ekonomiskt inom hans organisation men att de inte verkar se sin obetalda verksamhet som något problem.⁹⁹ Niklas delar Alexanders åsikt och förklarade att han inte skulle vilja få betalt för sitt engagemang då han redan har en inkomst och att det inte skulle kännas bra:¹⁰⁰

Ja, jag tror att det inte skulle kännas lika bra, absolut inte [...] då kanske jag själv börjar reflektera över varför jag gör det, är det för pengarna, men nu vet jag att det inte är det, så lite sämre skulle det nog kännas.¹⁰¹

Han menar att han inte vill ha med pengar i bilden då ett ekonomiskt incitament skulle kunna påverka hur han ser på sitt engagemang.¹⁰² Jonas, Lukas och Josefín var alla överens om att de inte tyckte om idén att få betalt för det de gör. Jonas uttalande sammanfattar deras ståndpunkt ”det är som en orimlig tanke att man ska ta betalt för det (skratt) det ska man bara slå ifrån sig. Sånt dumt förslag skulle jag säga”.¹⁰³ De anser att de är engagerade av andra orsaker och att det inte skulle kännas rätt att ta betalt.

Hur reagerar andra människor på deras engagemang och vad tycker informanterna om andra människors icke-engagemang? Vad anser de vara orsakerna till att människor inte engagerar sig som volontärer?

⁹⁷ Alexander, 2017-11-09.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Niklas, 2017-11-23.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Jonas, 2017-11-23.

Jag ställde frågan om hur de tänker att andra människor ser på deras engagemang som volontärer och alla svarade att de enbart får positiva reaktioner om någon får reda på att de engagerar sig som volontärer.¹⁰⁴ Alexander har uppfattningen att människor tycker om att höra att folk är engagerade i volontärverksamheter, vilket sammanfattar det allmänna intrycket hos informanterna ”jag tror många tycker att det är, precis som jag känner, fantastiskt att se och höra om människor som engagerar sig [...] jag tror folk uppfattar det som väldigt positivt.”¹⁰⁵ Alba uttryckte dock att hon tycker att andra, som inte är engagerade som volontärer, lyfter upp hennes engagemang till något större än vad det är.¹⁰⁶

Alltså folk kan tro om man nämner det, att åh då är man jätte, att man brinner mer än vad man gör och att det är en större sak än vad det är att vara engagerad i frivilliga organisationer så att de kan ha lite förutfattade meningar där. Att man är bättre, duktigare, mer driven, för det krävs ofta inte så jättemycket tid eller engagemang när man tittar på det egentligen.¹⁰⁷

Hon anser inte att hon gör någon större uppoffring i och med sitt engagemang och inte känner sig så duktig som andra får det att låta.¹⁰⁸ När jag ställde frågan om vad de har för åsikt om andra människor som väljer att inte engagera sig i volontärorganisationer uttryckte informanterna att de inte anser att en måste engagera sig och att de inte dömer någon för att de inte gör det.¹⁰⁹ Jonas svarade ”ja, man kan ju inte moralisera över folk som inte gör någonting, det är ju helt orimligt”.¹¹⁰ Han anser att en inte kan döma andra människor och att det är bättre att fokusera på vad en själv gör. Julia svarade likt Jonas och lyfte fram en annan generell åsikt, att det viktigaste är inte att folk engagerar sig som volontärer utan att man inte betar sig illa och förstör för andra.¹¹¹

¹⁰⁴ Intervjuguide, se bilaga.

¹⁰⁵ Alexander, 2017-11-09.

¹⁰⁶ Alba, 2017-11-20.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Intervjuguide, se bilaga.

¹¹⁰ Jonas, 2017-11-14.

¹¹¹ Julia, 2017-11-08.

[...] kan tänka mig att de kanske inte känner ett ansvar för att hjälpa till och det kanske också är helt okej för man kan ha olika syn på livet också. Att man lever en gång och kanske bara vill leva för sin egen skull och inte hjälpa någon annan. Så länge, tycker jag, som man inte förstör för andra så kan man välja att inte volontära [...]. Du kanske inte är volontär och hjälper till, men du ska inte heller diskriminera, du ska inte vara elak och så vidare [...].¹¹²

Hon anser att en inte behöver engagera sig i prosociala aktiviteter och att alla kan välja att leva sina liv hur de vill, dock med kriteriet att en inte får skada eller förstöra för andra.¹¹³ Angående orsaker till varför människor väljer att inte engagera sig har informanterna lyft fram tidsbrist, eller rädslan för att det ska ta för mycket tid, som huvudorsak. Alexander svarade "[...] de är rädda för att binda upp sig tror jag, att man måste göra någonting varje vecka och så".¹¹⁴ Han menar att många skulle nog vilja engagera sig men den allmänna uppfattningen är att det är något mycket tidskrävande, vilket skrämmer bort folk. Flera av informanterna tar upp att alla människor har olika intressen och att många helt enkelt inte är intresserade av att volontärarbeta. Niklas svarade "[...] de kanske inte tycker det är värt tiden, att de inte är intresserade och tänker att det kan andra folk göra som har det intresset".¹¹⁵ Han menar att andra, som inte engagerar sig, kanske inte känner något intresse eller något ansvar att hjälpa andra människor genom volontärarbete. Lukas delar åsikten och menar att de flesta människor, oavsett om de är volontärer eller inte, anser att de hjälper andra.¹¹⁶

Jag tror att om du frågar så är det nog så att de anser de hjälper till, men då hjälper de till med andra saker. De kanske hjälper till i sitt närområde, hjälper släkten, hjälper sina barn [...] hjälper till genom att de skänker pengar. Så du får aldrig det svaret, jag vill inte hjälpa till.¹¹⁷

Han menar att en kan hjälpa till på många sätt och ibland tar familjen och det egna livet upp all den tid en har för att hjälpa utomstående. Samt att om en frågar människor om

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Alexander, 2017-11-09.

¹¹⁵ Niklas, 2017-11-23.

¹¹⁶ Lukas, 2017-11-14.

¹¹⁷ Ibid.

de vill engagera sig som volontärer så skulle de inte svara att de inte vill, utan de skulle hitta orsaker till varför de inte har möjlighet, menar Lukas.¹¹⁸

Hur resonerar informanterna om huruvida de har ett ansvar att hjälpa andra människor och vem eller vad anser de har det principiella ansvaret att hjälpa människor i nöd ?

I intervjuerna ställde jag två frågor rörande ansvar: om de anser att de har ett personligt ansvar att hjälpa andra, och vem eller vad de anser har det principiella ansvaret att hjälpa människor i nöd för att få en uppfattning om hur de ser på sitt eget ansvar gentemot andra människors välfärd, samt hur de ser på ansvar utifrån ett samhällsperspektiv.¹¹⁹ Den allmänna uppfattningen bland informanterna är att de har ett personligt ansvar att hjälpa andra och många av dem uttrycker det i termer av ett moraliskt ansvar, ”vi upplever det som en moralisk skyldighet att hjälpa sina medmänniskor” svarade exempelvis Lukas och refererar till den grupp han är aktiv inom.¹²⁰ Alba hade en annan uppfattning än de andra informanterna och ansåg att hon endast har ett ansvar för att hjälpa sin dotter men att det inte finns något som hindrar henne från att hjälpa andra.¹²¹ Både Niklas och Alexander kopplar sitt ansvar till sin livssituation. Alexander kopplar en del av sitt ansvar som en återbetalning för det goda livet han levt ¹²² och Niklas anser att alla har ett moraliskt ansvar att hjälpa andra och anser att graden av ansvar varierar beroende på hur ens livssituation ser ut:¹²³

[...] att bidra på något sätt kan jag tycka att man har moraliskt ansvar, nu vet jag inte om det är på grund av att jag läst mänskliga rättigheter tidigare, men jag tycker att om man bor i Sverige och har en stabil ekonomi kanske man ska göra någonting för att hjälpa de som inte har det lika bra som sig själv, och det behöver inte var mycket, men kan vara någonting i alla fall.¹²⁴

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Intervjuguide, se bilaga.

¹²⁰ Lukas, 2017-11-14.

¹²¹ Alba, 2017-11-20.

¹²² Alexander, 2017-11-09.

¹²³ Niklas, 2017-11-23.

¹²⁴ Ibid.

Niklas menar att om en lever i ett säkert samhälle och har en god ekonomi så bör en hjälpa de som har det sämre. Han nämner även att hans utbildning kan ha påverkat hur han ser på ansvar och menar då att han blivit mer medveten om de problem som finns i världen och vilka rättigheter en har som människa, vilket är något som har återkommit bland informanterna. Flera av dem uttrycker att en medvetenhet om och en förståelse för de problem som finns i världen gör att ens perspektiv på ansvar vidgas. Julia förklarar hur en ökad förståelse för mänskliga rättigheter fick henne att känna ett ansvar för att kämpa för allas lika värde:¹²⁵

Jag tror att den kom när jag flyttade till Sverige just för att jag började lära mig om mänskliga rättigheter, just för att jag såg hur olika det är här och i mitt hemland [...] Så jag tror att ansvaret växte ur att jag blev medveten om att det finns orättvisor, så jag känner så här, okej det här är orättvist, ett barn i Ryssland måste ha samma rättigheter som ett barn i Sverige. Varför är det så, vi måste göra någonting. Det är lite så jag har resonerat.¹²⁶

Hon menar att kunskapen om de rättigheter en har i kraft av att vara människa gav henne makten att kunna börja arbeta för en förändring av de orättvisor hon sett och upplevt i sitt liv och att denna medvetenhet även har gett henne en ökad känsla av ansvar.¹²⁷

När det kommer till vem eller vad som har det principiella ansvaret att hjälpa människor i nöd är det individ och stat som kommer upp bland informanternas svar. De flesta anser att det är på individen det yttersta ansvaret ligger när det kommer till att främja allas välfärd. Jonas menar att om det ska ske någon slags samhällsförändring så är det upp till medborgarna att kämpa för det, ”Det hamnar ju alltid på den enskilda människan, om det ska bli någon förändring så måste det ju komma underifrån [...]”.¹²⁸ Han menar att alla, på individnivå, måste ta ett ansvar för det samhälle vi lever i. Informanterna inkluderar även personer som blir hjälpta i det här ansvaret och menar att en

¹²⁵ Julia, 2017-11-08.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Jonas, 2017-11-14.

bra strategi är att stärka de som behöver hjälp så att de kan hjälpa sig själva. Julia lyfter fram utbildning som ett viktigt verktyg till självhjälp.¹²⁹

[...] att man själv också känner till om sina rättigheter, jag tror att det händer ganska ofta och lätt att man bara sitter och förväntar sig att någon ska komma och rädda en, och då är det extra viktigt med utbildning. Risken är ju högre att du inte kan och inte vet om dina rättigheter när du inte har gått i skolan till exempel, så därför är det viktigt att vi alla vet våra rättigheter och skyldigheter, så att vi hjälper oss själva först och så kan vi hjälpa andra också.¹³⁰

Hon ser skolan som en viktig institution när det kommer till att stärka människor så att de kan ta kontroll över sina liv och hävda sina rättigheter.¹³¹ Informanterna uttrycker att de anser att staten har ett ansvar att tillgodose sina medborgare med de basala saker som krävs för att leva ett värdigt liv men menar att det alltid krävs samarbete från civilsamhället för att få det att fungera. Alexander menar att samhället, det vill säga stat och kommun, har ett grundansvar för sina medborgares välfärd men att samhället samtidigt är medborgarna.¹³²

Alltså samhället har det ju i första hand tycker jag nog ändå, att hjälpa till med de här basala sakerna som att man har ett drägligt ställe bo på och kanske mat för dagen och sådant. Med samhället menar jag staten och kommunen men vi är ju också samhället, och civilsamhället har ju, tycker jag, ett visst ansvar också.¹³³

Han menar att ett samspel mellan civilsamhället och staten, där båda parter väger upp för de mänskliga behov den andra misslyckats att tillfredsställa, är avgörande för ett framgångsrikt samhälle.¹³⁴

¹²⁹ Julia, 2017-11-08.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Ibid.

¹³² Alexander, 2017-11-09.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Ibid.

Hur upplever informanterna klimatet mellan människor i dagens samhälle?
Hur påverkas de av sociala normer och hur kan ens normperspektiv förändras?

För att få en förståelse för hur informanterna upplever relationen mellan människor i dagens samhälle och hur de påverkas av, och kan påverka normer ställdes frågor i intervjuerna som berörde samhällsklimat och sociala normer.¹³⁵ Den generella uppfattningen bland informanterna är att samhällsklimatet upplevs ganska negativt. De hänvisar främst till rasism och fördomar av olika slag, som i takt med globaliseringen och det enorma flödet av mestadels negativa nyheter, lett fram till en utbredd skepticism mot det som är främmande, vilket har gjort att avståndet mellan människor ökat. Niklas uttrycker det som att människor börjar identifiera sig med mindre samhällsgrupper för att känna sig trygga.¹³⁶

[...] jag tror att folk är väldigt skeptiska idag i allmänhet med tanke på globaliseringen. Man får reda på så mycket hela tiden, det är oftast negativa saker på nyheterna och det leder kanske till nationalism, rasism eller misstänksamhet, t.ex. fobi. Att folk kanske då söker vissa mindre gemenskaper istället och detta leder till att man begränsar sig att istället identifiera sig som annat än just människa, kanske som svensk före människa.¹³⁷

Han menar att det stora flödet av negativ information rörande andra människor kan göra att en söker sig till det en känner till samtidigt som misstänksamhet lyfts mot det som känns främmande.¹³⁸ En orsak till detta kan, enligt informanterna, vara att den stora tillgången på information, i kombination med möjligheten att kunna filtrera vilken information som når oss, gör att vi blir delvis avskärmade. Lukas menar att våra åsikter bör utmanas mer och han likt Josefin anser att människor i allmänhet tänker mest på sin egen välfärd.¹³⁹

¹³⁵ Intervjuguide, se bilaga.

¹³⁶ Niklas, 2017-11-23.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Lukas, 2017-11-14.

Jag uppfattar det så att i dagens samhälle lever vi mer och mer i varsin egen bubbla och därmed har mindre kontakt med meningsmotståndare. Vi får hela tiden bekräftelse på det vi redan tycker [...] Idag lever vi rätt mycket i en filterbubbla. Jag delar nog den uppfattningen som Josefin också ger uttryck för, och kanske en större, felaktigt att säga hänsynslöshet men mindre engagemang för medmänniskor.¹⁴⁰

Han anser att en får alldeles för mycket bekräftelse på åsikter vi redan har och att en kan göra att det blir så genom att välja rätt forum för att uttrycka sig eller välja var en hämtar information ifrån, samt att omsorgen för andra människor har minskat med tiden. Josefin uttryckte att hon upplever dagens samhälle som egoistiskt där materiella ting är viktigare än mänskliga rättigheter ”det känns väl som människor har blivit mer egoistiska i det moderna samhället, det är ju viktigare med köksöar än med mänskliga rättigheter”.¹⁴¹ Hon anser att konsumtionsamhället påverkar människor till att bli egoistiska, och ju mer pengar någon har, desto lättare kan det vara att fastna i den egna välfärden.¹⁴² Julia har en annan åsikt angående det negativa klimatet och uppfattar det som att det kan verka som att världen blivit en mer fientlig plats med mycket människorättskränkningar just på grund av att det är det som syns i det globaliserade informationsflödet.¹⁴³

[...] jag tror inte att det är för att världen har blivit sämre, jag tror inte det, och det är inte för att människor har blivit värre och mer elaka, jag tror det är bara att vi ser mer av dessa människor för att de har en plattform att uttrycka sig.¹⁴⁴

Hon menar att det har blivit så enkelt att sprida sina åsikter och diskriminera andra på internet att det kan ge sken av att många människor är fientligt inställda mot varandra än vad som egentligen är fallet.¹⁴⁵ Alba har en liknande uppfattning och menar att vilket samhällsklimat en möter beror på var en går och hur en själv betar sig.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Josefin, 2017-11-14.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Julia, 2017-11-08.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Alba, 2017-11-20.

När det kommer till hur de själva blir påverkade av sociala normer är den allmänna uppfattningen bland informanterna att de påverkas ganska mycket av sin omgivning och att det är lätt att omedvetet följa med strömmen för att en vill passa in. De uttrycker dock att om en utsätter sig för nya situationer och människor, och på så sätt vidgar sina vyer för vad som är normativt, kan de få en att bli mer öppensinnad. Alexander uttryckte sig på följande sätt om hur han påverkas av sociala normer:

Klart att jag påverkas lika mycket som alla andra va. Ingen står ju fri från det, för jag menar det som man tänkte och tyckte för 20 år sedan kanske man inte alls skulle vilja stå för idag (skratt), det tror jag nog, det gäller alla. Det är klart att har man engagerat sig i sånt som jag då gör, och tycker det är viktigt och intressant, så klart då kanske man är en av dem som ändå har förändrats sig lite snabbare än många andra, vill jag tro i alla fall.¹⁴⁷

Han menar att han märkt av hur hans åsikter har ändrats med tiden och i förhållande till vilka miljöer han rört sig i.¹⁴⁸ Josefin uttrycker sig likt Alexander och förklarar att kunskap är något som har gett henne större förståelse för de som avviker från majoritetssamhället och berättar att för 20 år sedan var hon tveksam till att engagera sig i HBTQ-frågor då hon tyckte det kändes onödigt och att det fanns så många andra frågor som var viktigare. Nu menar hon att hon inte ser det som några konstigheter att arbeta med sådana frågor:¹⁴⁹

[...] det var ju fortfarande inte självklart att man arbetade med de frågorna men själv märker man att man följer med i utvecklingen därför att man håller på med de här frågorna så pass mycket. Så det som kändes omöjligt och svårt då, att lägga energi på de här samkönade och allt detta, det känns ju naturligt nu, så visst man hänger med i utvecklingen.¹⁵⁰

Hon menar att de sociala normer som råder i ett samhälle är i ständig förändring, och exponering för nya beteenden och situationer gör även att ens egna preferenser

¹⁴⁷ Alexander, 2017-11-09.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Josefin, 2017-11-14.

¹⁵⁰ Ibid.

ändras.¹⁵¹ Julia ger ett liknande exempel och förklarar hur hennes syn på normer och speciellt patriarkaliska normer förändrades när hon kom till Sverige och lärde sig om mänskliga rättigheter i skolan:

[...] jag var 15 år första gången jag lärde mig vad en mänsklig rättighet är. Man undervisade inte i det [...] där jag har bott. Så att jag tror att när jag var yngre så påverkades jag väldigt mycket av de normerna som fanns och då var det mest de patriarkala strukturerna som jag nu vill påstå att jag till 100 procent inte håller med om nu, för att jag har sett hur det är, att det kan vara skadligt. Så det kan jag ju säga att Sverige ändrade synen på det där. Jag tror att det kan finnas saker som jag fortfarande tror ska vara på ett visst sätt och jag följer vissa normer för det är ju också en sådan psykologisk aspekt att bara för det är en norm så ska alla följa den för man vill inte sticka ut från mängden.¹⁵²

Hon menar att vad en känner till och hur människor i ens omgivning beter sig har en stor inverkan på hur en uppfattar vad som är ett önskvärt beteende och anser att normer även har en viktig funktion i att sprida beteenden som gynnar allas välfärd.¹⁵³

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Julia, 2017-11-08.

¹⁵³ Ibid.

5 Analys

Analysen av intervjuundersökningen presenteras under två huvudteman: *Sociala normer* och *Motivation*. Under temat sociala normer presenteras föreställningar om hur informanterna ser sig själva som volontärbetare, och hur de upplever sitt samhälle och deras medmänniskor (*deskriptiva normer*), samt hur de anser att deras samhälle bör se ut och fungera (*föreskrivna normer*). Informationen ger oss *representationer* av det sociala sammanhang/grupper som informanterna ingår i. Vad gruppen anses göra och vad dess värderingar är (*centrala tendenser*) lyfts fram för att presentera hur informanterna upplever sin livsvärld. Vikten av ett samhälles enhetlighet (*spridning*) diskuteras i relation till normer, samt hur sociala normer kan påverka människors beteende i linje med vad som tolkas som önskvärt beteende (*pluralistisk ignorans*). Under temat motivation presenteras bevekelsegrunderna för informanternas engagemang under kategorierna *egoism*, *altruism*, *kollektivism* och *principilism*, vilka ger en förståelse för hur informanterna motiveras till att engagera sig som volontärer.

5.1 Sociala normer

Här ges en sammanfattning av intervjuundersökningen där gemensamma ståndpunkter lyfts fram gällande de deskriptiva och föreskrivna normerna informanterna gör uttryck för som sedan analyseras i ljuset av Prentices teori om sociala normer.

Informanterna upplever att deras prosociala beteende uppfattas väldigt positivt av andra människor och de anser att det beteendet bör ses som något vanligt och inte som något extraordinärt. De vill inte ha betalt för sitt engagemang då de anser att det varken skulle vara lämpligt att prata om avlöning eller kännas bra att få det. De har gjort valet att engagera sig som volontärer och känner att de har ett ansvar att hjälpa andra människor men anser inte att de kan moralisera över någon annans beslut att inte göra det och menar att det viktigaste ansvaret människor har är att inte skada andra. De

tror att andra inte engagerar sig för att de finns en uppfattning om att det är en tidskrävande verksamhet, att det inte finns tillräckligt stort intresse för att engagera sig som volontär och att folk anser att de hjälper till på andra sätt, vilket de tycker är synd för de upplever det som en positiv aktivitet som ger dem mycket tillbaka. Informanterna uppfattar sig bidra till en positiv samhällsutveckling i och med att de gör någonting för andra människor samt att de utmanar sina egna fördomar genom att träffa nya människor och hantera nya frågor och ny information, vilket de anser fungerar normbrytande för ett mer inkluderande samhälle. De upplever även att de själva påverkas mycket av sociala normer då de vill passa in i det samhälle de lever i och att brist på medvetenhet kan leda dem till att upprätthålla normer de egentligen inte håller med om. Det allmänna samhällsklimatet upplever de ganska negativt och de hänvisar främst till rasism och fördomar av olika slag som i takt med globaliseringen och det enorma flödet av mestadels negativa nyheter lett fram till en utbredd skepticism mot det som är främmande, vilket de anser har gjort att avståndet mellan människor ökat. Informanterna ser utbildning, och att en utmanar sina fördomar genom att möta det en inte förstår eller är rädd för, som medel för att bryta det negativa samhällsklimatet som råder. När det kommer till att hjälpa andra och att arbeta för positiv samhällsutveckling anser de att ansvaret främst ligger på individen men att staten även spelar en viktig roll i att förse sina medborgare med de förutsättningar som krävs för att kunna leva ett drägligt liv.

Här kan vi se en *spridning* där informanternas prosociala beteende, i form av volontäringagemang, är en *deskriptiv norm* för informantgruppen medan för andra människor som inte engagerar sig som volontärer, vilka får representera en större grupp i samhället, är en *föreskriven norm*, det vill säga ett beteende människor värdesätter men inte agerar på. Den *central tendensen* i samhället anses därmed, enligt informanterna, vara att värdesätta prosocialt beteende i den här formen men spridningen verkar vara så stor att dess inflytande inte är starkt nog för att bli en deskriptiv norm, vilket innebär att folk värdesätter volontärbeteende men inte själva utför det. En sätt att få ett samhälle att agera på en sådan föreliggande norm är, enligt Prentice, att försöka stärka den sociala normen genom att sprida vad folk tycker, det vill säga framhäva gruppens godkännande av det beteendet, och att minska uppfattningen att det endast är en minoritet som utövar det önskvärda beteendet. Hon menar att sociala normer är motiverande påtryckningar

som påverkar alla gruppens medlemmar och framkallar kollektiv rörelse mot eller ifrån vissa beteenden, och menar att en minskning av den upplevda spridningen skulle öka normens kraft och riktning, vilket skulle leda till att fler agerade på den föreliggande normen att volontärarbete är ett önskvärt beteende.¹⁵⁴ När det kommer till hur informanterna ser på andras icke-engagemang uttrycker de att de inte kan moralisera över det och menar att det viktigaste är att folk inte skadar varandra. Att inte skada andra skulle jag vilja säga är en deskriptiv norm som, i kontrast till volontärengagemang, representerar den stora majoriteten i samhället. Att en sådan social norm kan vara så utbredd kan bero på, enligt Prentice, att den blivit förstärkt av sociala påtryckningar och av materiella och juridiska incitament. Hon menar att det är svårt att upprätthålla en särskild norm speciellt då människor har många konkurrerande ambitioner, det Batson kallar målinriktade bevekelsegrunder, och att det sällan fungerar att mobilisera anpassning till en föreliggande norm genom att endast skuldbelägga människor, vilket informanterna avstår från att göra när det kommer till hur de bemöter andras icke-engagemang. Ett exempel på en sådan mångfacetterad strategi av materiella och juridiska incitament, menar Prentice, har varit den framgångsrika satsningen att minska rökning under de senaste 50 åren genom ökade skatter och förbud av rökning på vissa platser.¹⁵⁵

Prentice förklarar att om en skulle vilja försvaga en oönskad social norm så har ekonomiska incitament visat sig vara ett effektivt sätt att göra det när det gäller att få exempelvis institutioner, regeringar eller företag att sluta med ett oönskat beteende, då ekonomiska incitament ersätter moraliska betraktanden med materiella; de har effekten att ta bort beteende från diskussionen om rätt och fel. Detta för att institutioner, regeringar och företag ofta är mer mottagliga när det handlar om deras materiella intressen än när det kommer till att visa upp deras goda moral för sina jämlingar. När det kommer till individer fungerar det inte på samma sätt då människor har en psykologisk komponent som tar hänsyn till vad som anses moraliskt önskvärt av sina jämlingar. Informanterna uttrycker att de inte skulle vilja ha betalt för sitt engagemang vilket kan bero på, enligt Prentice, att det psykologiska välbefinnandet som folk får genom att agera på en önskvärd föreskriven norm, i det här fallet att engagera sig som volontär, skulle

¹⁵⁴ Prentice, 2013, s. 35.

¹⁵⁵ Ibid, s. 35-36.

försvagas om de började få betalt för det beteendet. Detta fenomen har bland annat uppmärksammats när det kommer till bloddonationer där socialpolitiska forskaren Richard Titmuss bidrog med omdiskuterad forskning som hävdade att bloddonationer skulle minska om det ändrades från ett välgörenhetssystem till ett kompenserande sådant.¹⁵⁶

Informanterna lyfter fram att deras volontärarbete hjälper dem att utmana sina egna fördomar och på så sätt får en större förståelse för människor vars beteende eller utseende skiljer sig från majoritetssamhället. De ser arbetet mot fördomar som något väldigt viktigt då de anser att det nuvarande samhällsklimatet är kantat av främlingsfientlighet, vilket Prentice anser kan förändras genom att en minskar de framskjutande dragen i en social norm, i det här fallet icke-acceptans av minoriteters beteende eller utseende, genom att belysa den mångfald av åsikter som finns i ett samhälle. Hon menar att detta kan åstadkommas genom att ge individuell röst till människor så att de får en möjlighet att uttrycka sina privata åsikter och höra andras privata åsikter. I den mån rådande normer inte har starkt stöd i ett samhälle kommer det här tillvägagångssättet framhäva mångfalden av åsikter inom gruppen och därmed skingra illusionen av homogenitet. Om det skulle vara så att allmänt stöd för exkluderande normer faktiskt finns i ett samhälle kan ett sätt att försöka ändra på de åsikterna vara att analysera vilken information som människorna blir utsatt för, exempelvis kontrollera om negativa nyheter ofta kopplas till särskilda geografiska platser eller människor.¹⁵⁷

Informanterna uttryckte även att de själva ibland upprätthåller sociala normer de egentligen inte håller med om, vilket Prentice menar kan bero på fenomenet *pluralistisk ignorans*.¹⁵⁸ Hon ger ett exempel från ett college i USA, med olika etniska grupper som samexisterar sida vid sida, där studenterna interagerar mycket mer med människor av samma etnicitet som dem själva. När studenterna frågades varför de inte umgås mer med människor av en annan etnicitet svarade de flesta att de vill det och att de inte är nöjda med hur uppdelningen ser ut. De olika etniska grupperna antog att de andra grupperna inte var intresserade av att umgås och att en rädsla för att bli avvisad

¹⁵⁶ Ibid, s. 39-40.

¹⁵⁷ Ibid, s. 35.

¹⁵⁸ Ibid, s. 37-38.

höll dem från att försöka skapa band över de etniska gränserna.¹⁵⁹ Vad detta visar är att en inte kan förlita sig på att sociala normer alltid reflekterar vad individer, som rättar sig efter dem och upprätthåller dem, anser vara önskvärt eller passande beteende.¹⁶⁰

I förhållande till bekämpning av skadliga normer lyfte informanterna fram utbildning och en ökad medvetenhet om sociala problem och sociala normer som viktiga komponenter. Prentice delar de åsikterna och förklarar att när personer inte har klart för sig vilken deras personliga ståndpunkt är i en viss fråga, vilket kan ske när folk inte är tillräckligt informerade; när de inte vet hur de ska agera på det de vill; när de har blandade känslor och när situationen i sig är oklar eller i snabb förändring, kan motsättning uppstå mellan personers offentliga beteende och personliga preferenser. Det som ligger till grund för denna motsättning är att folk inte vet hur de ska agera och människor har, enligt Prentice, en benägenhet att tveka, vänta och se vad andra gör. När alla gör det här samtidigt kan antingen inaktivitet uppstå som norm, eller att inaktiviteten tolkas som stödjande av den rådande normen, vilket visar på vikten av att ha ett öppet samtal om sociala problem och normer så att inte normer upprätthålls som egentligen inte finner stöd i gruppen.¹⁶¹

5.2 Motivation

Här presenteras en sammanfattning av informanternas olika bevekelsegrunder till att agera prosocialt som sedan analyserats genom Batsons fyra motivationsformer *egoism*, *altruism*, *kollektivism* och *principilism* för att utvärdera vad det finns för slutgiltiga mål/värderade tillstånd med informanternas agerande och på basis av vilka känslor (*need-state emotions*) detta agerande bygger på.

Informanterna har haft varierande vägar vid starten av sitt engagemang som volontärer men de generella drag som kan utläsas är att de ville ha någonting att göra som ökade deras egna och andras välmående, och att de gör detta med en bakomliggande känsla av ansvar för andra människor och samhället i stort. Den känslomässiga

¹⁵⁹ Ibid, s. 32.

¹⁶⁰ Ibid, s. 34.

¹⁶¹ Ibid, s. 31.

aspekten av informanternas reflektioner över deras egna engagemang som volontärer uppvisar generellt sett en positiv bild: de anser att de får mycket tillbaka; tycker det är roligt att träffa nya människor; tycker det är kul att se när dem de hjälper blir glada och de får en känsla av att de bidrar till samhället. De negativa aspekterna har en koppling till det medlidande de känner med dem de hjälper när de befinner sig i jobbiga situationer och till hur själva samhällssituationen ser ut, där en känsla av uppgivenhet och att ens hjälpande inte gör så stor förändring finns. De har inga starka preferenser gällande vilka de väljer att hjälpa och baserar sina val på vilka som är i behov av hjälp och vilka som känns intressanta och roliga att hjälpa.

Efter att jag har analyserat informanternas svar i intervjuerna kan jag utläsa att informanterna hämtar sin motivation till att agera prosocialt ur minst tre av de fyra motivationsformerna. Fem av informanterna hämtar sin motivation ur alla de fyra motivationsformerna, och två av dem hämtar sin motivation ur tre av dem. Informanterna uppvisar *egoism* som skäl för deras engagemang som volontärer när de uttrycker att det slutgiltiga målet är att öka deras egen välfärd: de vill ha något att göra; själva ha roligt; träffa nya människor och känna att de bidrar till samhället (inte för samhällets skull utan för att känna känslan av att de har bidragit). Detta mål framkallar *need-state emotions* som ger dem tillfredsställelse och njutning vid agerande på det värderade tillståndet. Om de inte skulle agera skulle det leda till obehag, möjligen i form av skuld, ångest eller att de skulle känna sig uttråkade, vilket driver dem till att agera för att undvika obehag och erhålla njutning. De uppvisar *altruism* när det slutgiltiga målet är att öka en individs eller flera individers välfärd, vilket de visar när de uttrycker att de hjälper, stödjer och gör roliga aktiviteter med dem de hjälper för att öka deras välmående och inte sitt eget. Detta mål framkallar *need-state emotions* som gör att informanterna känner empatisk omsorg, i form av medlidande och ömhet, samt empatisk smärta och ilska med dem de hjälper, vilka motiverar dem att försöka öka deras välfärd.

När informanterna uttrycker att de vill bidra till att förbättra samhället i stort eller hjälpa vissa grupper såsom samvetsfångar, är det ur *kollektivism* motivationen hämtas från, vilken har som slutgiltigt mål att öka en grupps eller ett kollektivs välfärd. De *need-state emotions* som motiverar informanterna att agera på denna motivationsform är lojalitet till en grupp/samhälle, och kollektiv skam eller skuld för vad deras

grupp/samhälle har gjort eller gör mot andra som de med sitt prosociala beteende försöker sona för. När informanterna resonerar om sitt engagemang i termer av att de har ett moraliskt ansvar att hjälpa andra och anser att alla människor bör behandlas lika är det ur *principilism* skälen till att hjälpa andra människor hämtas, vilken har som slutgiltigt mål att upprätthålla någon moralisk princip. De need-state emotions som framkallas vid överträdelse av den moraliska princip de vill upprätthålla är irritation eller ogillande mot den illa, eller orättvisa, behandlingen de dem hjälper ibland får utstå, vilket motiveerar dem att upprätthålla principen i fråga.

6 Diskussion

Mänskliga rättigheter kan, med hänvisning till den tidigare forskningen, tolkas på olika sätt och dess förverkligande är en komplex verksamhet som kan ta uttryck i politiken, juridiken, inom institutioner, som kapaciteter eller som ett personligt ansvar varje individ har. Den här undersökningen har genomförts med avsikten att ge läsaren en ytterligare förståelse av mänskliga rättigheter där det kan ses som ett projekt som tar hänsyn till socialpsykologiska aspekter av mänskligt beteende som en väg till dess förverkligande där fokus ligger på sociala normer och målinriktad motivation.

Med grund i Batsons teori kan vi utläsa att informanterna har flera olika mål med sitt engagemang som motiverar dem till att agera prosocialt då de hämtar motivation ur minst tre av de fyra motivationsformerna. Batson menar att detta är viktigt att förstå eftersom den vedertagna uppfattningen är att all mänsklig motivation är självcentrerad, vilket förhindrar att en strategi som inkluderar flera motivationsformer används när det kommer till att förstå och påverka beteende.¹⁶² Enligt informanternas uttalanden kan vi se att sociala normer påverkar hur de beter sig och hur de upplever sin omgivning, samt att de även anser att de själva kan påverka sociala normer och ibland upprätthåller normer de inte håller med om, vilket bekräftar Prentices perspektiv på sociala normer som något som har stor inverkan på vårt beteende. Prentice föreslår norminterventioner som ett kraftfullt verktyg för förverkligandet av mänskliga rättigheter då de kan användas för att sprida beteenden som harmonierar med dem, och menar att normbaserade interventioner troligen är mest effektiva när det finns en viss konsensus runt den önskvärda förändringen. Det samförståndet kan komma från den föreliggande normen (vi gör inte vad vi som grupp/samhälle anser vi bör göra) eller från personliga preferenser (vi gör inte vad jag anser vi bör göra). Det måste finnas någon slags kollektiv resonans i förståelsen att vi skulle ha det bättre om vi gjorde saker annorlunda. När detta finns kan normbaserade interventioner belysa klyftan mellan den deskriptiva normen,

¹⁶² Batson, 2010, s. 228.

personliga preferenser och den föreliggande normen för att skapa beteendeförändringar. När det inte finns någon klyfta, när gruppen anses göra det den bör göra och det stämmer överens med medlemmarnas personliga preferenser, så finns det begränsat utrymme för en sådan normintervention. I det här fallet bör interventionen istället handla om att förändra människors åsikter om vad som är önskvärt genom utbildning, informationskampanjer eller andra medvetandegörande övningar.¹⁶³ Ibland kan förändring av beteende ske genom mjuka interventioner, som i exemplet med collegeungdomarna i USA som gjordes medvetna om deras felaktiga uppfattning om etniska gränser, eller genom mer hårda interventioner som i exemplet med rökning som reglerades med materiella och juridiska incitament, vilket visar på att beteenden både kan påverkas av formella och informella medel. Den här undersökningen kan ses som ett exempel på en mjuk intervention då den med informella medel lyfter fram en diskussion om hur sociala normer och målinriktad motivation påverkar hur människor agerar, vilket bidrar med en ökad förståelse för hur mänskligt beteende kan influeras till att överensstämma med mänskliga rättigheter.

Vi kan sammanfattningsvis konstatera att informanterna i den här undersökningen upplever sin omgivning, sociala normer och sitt prosociala beteende på olika sätt. Varje informant har sin egen livsvärld och sina egna bevekelsegrunder men vi kan även se att de delar många upplevelser som volontärer i välgörenhets- och rättighetsorganisationer. Sociala normer är en del av informanternas individuella motivationssystem, ett system som innehåller bland annat personliga mål och värderingar, vilket sammankopplar de båda teoretiska perspektiven när det kommer till att förstå hur en kan påverka människors beteende till att harmoniera med mänskliga rättigheter.

¹⁶³ Prentice, 2013, s. 43.

Referenser

Intervjuer

Intervju med Julia, 2017-11-08, i författarens arkiv.

Intervju med Alexander, 2017-11-09, i författarens arkiv.

Gruppvintervju med Jonas, Lukas, Josefin, 2017-11-14, i författarens arkiv.

Intervju med Alba, 2017-11-20, i författarens arkiv.

Intervju med Niklas, 2017-11-23, i författarens arkiv.

Litteratur

Arendt, Hannah (1951) "The Decline of the Nation-State and the End of the Rights of Man" ur *The Origins of Totalitarianism*. Schocken Books.

Batson, C. Daniel. *Altruism in Humans*. Lanham, MD : Oxford University Press, 2010. E-bok.

Cardenas, Sonia. "Human Rights in Comparative Politics." I *Human rights : politics and practice*, Goodhart Michael (red). Oxford : Oxford University Press, 2013.

Dalen, Monica, *Intervju som metod*, 2., utök. uppl., Gleerups utbildning, Malmö, 2015.

Deborah A. Prentice. "The Psychology of Social Norms and the Promotion of Human Rights." I *Understanding Social Action, Promoting Human Rights*, Ryan Goodman, Derek Jinks, and Andrew K. Woods (red), Oxford Scholarship Online (Political Science), January 2013.

Hsieh Hsiu-Fan & Shannon E. Sarah. *Three Approaches to Qualitative Content Analysis Qualitative Health Research* (QUAL HEALTH RES), Nov2005; 15(9): 1277-1288.

Nussbaum, Martha C. "Capabilities and Human Rights." I *The philosophy of human rights*, Hayden, Patrick (red). St. Paul, Minn. : Paragon House, 2001.

Nussbaum, Martha C. (2013) *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Orend, Brian. *Human rights : concept and context*. Peterborough, Ont. ; Orchard Park, NY : Broadview Press, cop. 2002.

Pogge, Thomas. "How Should Human Rights Be Conceived?." I *The philosophy of human rights*, Hayden, Patrick (red). St. Paul, Minn. : Paragon House, 2001.

Pogge, Thomas. *World Poverty and Human Rights*. Cambridge: Polity Press. 2 upplagan, 2008.

Singer, Peter, *Famine, Affluence, and Morality*, Philosophy & Public Affairs, 1972, vol. 1, nr. 3: 229-243.

Singer, Peter. *The logic of effective altruism*. Boston Review; Jul/Aug2015, Vol. 40 Issue 4.

Hemsidor

Sveriges riksdag. Lag (2003:460) om etikprovning av forskning som avser människor. 2003-06-05. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460 (hämtad 2017-12-01)

UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III). <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (hämtad 2017-12-27)

Bilagor

Intervjuguide

Inledning

Datum:

Plats:

Tid:

Informant:

Intervjuare:

Huvudfasen

Bakgrund

1. Inom vilken organisation arbetar du?
2. Vilka ansvarsområden har du?
3. Vad för slags arbetsuppgifter har du?
4. Hur länge har du varit aktiv?

Engagemang

1. Varför har du valt att engagera dig i X organisation?
2. Varför tror du människor väljer att inte hjälpa till, och vad tycker du om det?

Motiv

3. Har det någon betydelse för dig vem eller vilka det är du hjälper? Varför?
4. Vilka känslor och tankar får du när du tänker på de du hjälper ?
5. Om du fick betalt skulle det påverka dig på något sätt?

Normer

6. Hur tänker du att folk i allmänhet ser på ditt engagemang i organisation X?

7. Hur tycker du klimatet känns mellan människor i dagens samhälle? Vad beror det på?
8. Finns det några rådande normer du anser skulle behövas ändras? På vilket sätt gör man det bäst?
9. Hur påverkas du av normer i samhället tror du?

Ansvar

10. Känner du att du har ett ansvar att hjälpa andra?
11. Vem eller vad anser du har det principiella ansvaret att hjälpa människor i nöd?